№ 223 ՇԱԲԱԹ, 10 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ

1915
ՔԱՌԱՍՈՒՆԶՈՐԲՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱԲԱԹ, 10 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ № 223

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի։
Առանձին համարները ՄԷԿ ՏԵՂ 6 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆօն № 2—53.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են խորաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.
Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 3 ՌՈՒԲԼԻ
Բաժանորդագրութիւնն ընդունվում է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած։
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ։
ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԷՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։
Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել՝ I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպէկ։
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
Հայոց Դրամատիկ Ընկերութիւն
Երկուշաբթի, հոկտեմբերի 12-ին, 1915 թ.
ՀԱՅ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
կը ներկայացնէ
ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ
Դրամա 12 պատկերով, ՇԱՆԹԻ։
Մասնակցում են.—տ. տ. Աշխէն, Զաբէլ, Ժասմէն, Մանուչարեան, Սիրանոյշ, Սեւումեան. պ. պ. Աբէլեան, Ազեան, Ալիխանեան, Աւետեան, Գրիգ, Խաչանեան, Մամիկոնեան, Մանուէլեան, Միրզոյեան, Մելքոնեան, Սուրաբեան, Սեւումեան և ուրիշներ։
Սկիզբը երեկ. ճիշդ ժամը 8-ին։ ✦✦ Տեղերի գները սովորական են։
Կասսան բաց է ամենայն օր առաւ. ժամը 10—2-ը և երեկ. ժամը 6—8-ը։
Տոմսակները ծախվում են միմիայն թատրոնի կասսայում։
Պատրաստվում է ներկայացման համար ՄԵԾ ՅԱՆՑԱՒՈՐԸ Սօբոլշչիկով-Սամարինի։
Ռեժիսոր՝ ՍԵՒՈՒՄԵԱՆ
Վարչութեան հերթապահ անդամներ՝ Ա. ԵՋԵԿԵԱՆ, Ա. ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆ
ատ. 723. 2—1

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
Այսու յայտարարում է, որ կիրակի, ամսիս 11-ին, պաշտօնապէս բաց է անում իր խնամքին յանձնված Միրանաւոր վանքի որբանոցը, ուստի խնդրում է այն բոլոր անձանց, որոնք թանգ են գնահատում մայր հայրենիքից մեզ հասած փոքրիկների վիճակը, թող բարեհաճեն նոյն օրը հանդէսը իրանց ներկայութեամբ պատուել և անձամբ հետաքրքրվել որբերի դրութեամբ։
Հանդէսը սկսվում է ժամը 12-ից։
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ատ. (ա. օ.) 722. 2—1

Բեռլինի համալսարանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
ՆԵՐՔԻՆ հիւանդութիւնների ընդունելութիւն. առանձնապէս կրծքի, թոքերի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի. բժշկութիւն նաև խառն ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, արհեստական ՊՆԵՎՄՈՏՕՐԱԿՍՈՎ։ Թոքերի և սրտի, նաև ուրիշ օրգանների քննութիւնը և լուսանկարելը լուսաւորված ՌԸՆՏԳԷՆԵԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐՈՎ։ Ամեն օր. 9—1 ժամ. ցեր. և 5—7 ժամ. երեկոյեան։ ՉՔԱՒՈՐՆԵՐԻՆ առ ժ. 9—10 ՁՐԻ։ Бебутовская, 23. тел. 7-29.
ատ. (ա. օ.) 504. 100—58

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ ԵՒ ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ
ԿԷՕՆՃԵԱՆ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԻ
Պլոմբ—ոսկուց, արծաթից, փարփորից և այլն։ Ատամի հեռացումը առանց ցաւի։ Արհեստական ատամներ ոսկուց (առանց քիմքի) և կաուչուկից՝ կատարելագործված մեթոդով։
Ընդուն. 10—2 առաւ. 4—7 երեկ. Լիմոնովսկայա փողոց № 1. Մուտքը պէշտուկից։
(ա. օ.) ատ. 515. 100—46

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ԴԷՄ

ՌՈՒՍ-ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

8 հոկտեմբերի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.— Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Ծովամերձ շրջանում, Խոփից դէպի հարաւ-արևելք և Թօրթումի լճի մօտ տաք ընդհարումներ են առաջապահ զօրախմբերի միջև։

Արճէշի մօտ (Վանի լճի հիւսիս-արևելեան վերջաւորութիւնը) ընդհարումներ են քիւրդերի հետ։

Մնացած ռազմաճակատի վրա փոփոխութիւն չը կայ։

ԱՍՈՐԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Մօտ ժամանակներս Թիւրքական գերութիւնից ազատվելով Մոսկվա է մեկնել Ուրմիայի ասորիների եպիսկոպոս մար Իլիան։

Դա 60 տարեկան մի ծերունի է. Նրա պատմութիւնը իր գերութեան և իր հասկրած տառապանքների մասին սարսափ են ազդում մարդու։

«Ռ. Ут.» թերթի աշխատակցին նա պատմել է հետևեալը.

—Թիւրքիայի պատերազմի սկզբում, երբ մենք ուղղափառ ասորիներս և հայերը Ուրմիայում կտրվեցինք ամբողջ աշխարհից պարսկական և քիւրդական աւազակախմբերով,— էլ փախչելու տեղ չը մնաց։

Ես դիմեցի իշխանութիւններին, խնդրելով պաշտպանել քրիստոնեաներին անասնական ամբոխից։

Ինձ պատասխանեցին կատարեալ արհամարհանքով։

Շուտով հանդէս եկաւ ամբոխը։

Առաջինը տուժեց իմ տունը։ Իմ աչքերի առջև կողոպտեցին ու տարան իմ ամբողջ կայքը։

Այնուհետև ամբոխը աւերեց ռուսական միսսիան։

Գազանացած վանդալները, չը կշտանալով կողոպուտներով, սկսեցին սպանութիւններ անել և բռնութիւններ գործ դնել կանանց և երեխաների վրա։ Ոչ մի կին չ'ազատվեց նրանց ձեռքից։

Կանանց բռնաբարութեան հողի վրա, առաջնական Տակարղիլ գիւղում, որն ընկած է Ուրմիայի լճի ափին, սարսափելի մի դէպք տեղի ունեցաւ։

Ցամաքի կողմից այդ գիւղի վրա յարձակվելու ժամանակ բնակիչները փախչելու տեղ չունէին։

Մնում էր, որ նրանք կամ յանձնվէին թշնամի գազաններին կամ թէ լճը նետվէին։

Եւ նրանք գերադասեցին ջրում մեռնել։

300—400 կին ու աղջիկ նետվեցին Ուրմիայի լճի գիրկը, ուր ամենքը մեռան։

Կարճ ժամանակի ընթացքում Ուրմիայի շրջանը դատարկվեց սրի ու հրի։

Պատահաբար ազատված քրիստոնեաները շտապում էին Ուրմիայի ամերիկեան միսսիան, որը ամենքի առաջ, առանց տարբերութեան, լայն բանում էր իր հիւրընկալ դռները։

Այսպէս էր քրիստոնեաների դրութիւնը Ուրմիայում մինչև թիւրք զօրքի գալը։

Թիւրքերի գալով մեր դրութիւնը աւելի ծանրացաւ։

Սկսվեցին ձերբակալութիւններ աւել կամ պակաս ունեւոր ասորիների շրջանում։

Այդ բանում նրանց եռանդուն օգնութիւն էին ցոյց տալի գերմանացի Նեմանը, Ուրմիայի լճի մարդատար նաւի նախկին կապիտանը, որ Պարսկաստանում իրան անուանում էր Նօրման-խան, և նրա անխիղճ որդին, տեղական բնակիչ ասորի Շամաշ Աբրահամ։

Այս երկու անպիտանի պատճառով շատ արիւն թափվեց։

Նրանք ամենայն ջանքերով որոնում էին թագնված ասորիների տեղը և անմիջապէս յայտնում թիւրք իշխանութիւններին։

Փող ունեցողները փրկանք տալով ազատվում էին։

Մեծամասնութիւնը չը կարողանալով բաւարարել թիւրքերի պահանջները՝ ենթարկվում էր տանջանքի։

— Ինձ ձերբակալեցին ամերիկեան միսսիայի դռանը,—աւելացնում է ասորիների եպիսկոպոսը,—ձեռքերս կապեցին և տարան քաղաքի դռների մօտ, ուր կանգնած էր շտապով շինված կախաղանը։

Այդտեղ հրացանի կօթերով խփում էին ինձ, ծաղրում և վիրաւորում անպատկառ խօսքերով։

Չը գիտեմ ինչու թիւրքերը փոշմանեցին ինձ կախել և նորից ետ բերին ինձ քաղաքի փողոցներով իրանց հիւպատոսատունը։

Այստեղ գնդակահարութեան սպառնալիքի տակ ինձանից պահանջեցին 50,000 թուման (100,000 ր.)։

Ես ասացի, որ կը տամ և 100,000 թուման, եթէ կարող լինէի, բայց, դժբաղդաբար, ես ոչ մի կոպէկ էլ չունեմ, իսկ այն՝ ինչ որ կար, տարան իմ տունը կողոպտելու ժամանակ։

Այդ ժամանակ թիւրքերը իրանց պահանջը իջեցրին 15,000 թումանի։

Բայց այդ գումարն էլ ես գտնել չը կարողացայ։

Մի փոքր ժամանակից յետոյ, այդ նոյն գիշերը, այն տունը, ուր բանտարկել էին ինձ, եկան մի քանի թիւրքեր, կապեցին ինձ և ուր-որ տարան։

Ինձ մտցրին ինչ-որ նկուղ և գցեցին քարէ յատակին։

Այստեղ ինձ պահեցին 20 օր, ըստ որում միայն 5-րդ և 20-րդ օրը ինձ մի փոքր հաց ու ջուր տուին։

21-րդ օրը ինձ նորից տարան ընդհանուր բանտատունը, որտեղից, շնորհիւ ամերիկացիների միջամտութեան, թիւրքերը բաց թողին ինձ 6000 թումանով և տարան պարսից սարդարի (Նահանգապետի) տունը, ուր և մնացի մինչև ռուսների գալը։

Այս բոլորից յետոյ ես վերջապէս հնարաւորութիւն ունեցայ գալ Ռուսաստան՝ փախստական հայերին օգնութիւն ցոյց տալու համար Ուրմիա եկած հայոց եպիսկոպոս Ներսէսի առաջարկութեամբ, որի հետ և մեկնեցի Ջուլֆայի վրայով։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

8 հոկտեմբերի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.— Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Երէկ մեր զօրքերը Բարանովիչից դէպի հարաւ-արևելք ընկած շրջանում շեշտակի գրոհից յետոյ վերցրին գերմանացիների դիրքերը Եկիմովիչի, Օգոլովշչինա, Նովիկի և Նագօրնայա գիւղերի մօտ։ Ընդամենը մի օրվայ մէջ մենք գերեցինք 85 գերմանացի և աւստրիացի օֆիցեր, 3552 զինուոր, ձեռք ձգեցինք 10 գնդացիր ու մի թնդանօթ։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.— Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Ռիգայի զօրաճակատի վրա, ստորին Աա գետի շրջանում հրային կռիւ է։ Օլայա գիւղից դէպի արևելք, Միտավայի խճուղու վրա գերմանացիների առաջխաղացումը ետ մղվեց։ Օլայայից դէպի արևելք շարունակ թնդանօթաձգութիւն է։

Միտավայի ծայրում մեր «Իլյա-Մուրոմէցները» նետեցին մի քանի տասնեակ ռումբ. ստոյգ տեղեկութիւնների համաձայն, ռումբերի պատճառած աւերումները շատ զգալի են։ Օլայայի շրջանում մեր զօրքերը գնդակահարեցին գերմանական մի աէրօպլան. օդագնացները սպանվեցին։ Օլայայից դէպի արևելք՝ Պլականէն գիւղի մօտ՝ գերմանացիք, օգտվելով կանգնած ծխից, չորս անգամ յարձակում գործեցին, բայց ապարդիւն։

Ֆրիդրիխշտադտի և Եակօբշտադտի շրջաններում և Դվինսկի շրջանի ռազմաճակատի վրա ոչինչ լուրջ գործողութիւն տեղի չունեցաւ։ Պոստավայից դէպի հիւսիս, յամառ կռւից յետոյ, գերմանացիք վանվեցին Բուդակի գիւղից։ Գերեցինք աւելի քան 270 զինուոր։

Բարանովիչից դէպի հարաւ-արևելք գերմանական և աւստրիական դիրքերը վերցնելիս պարզվեց, որ թշնամին պատրաստվում էր գործի հանել մեր դէմ խեղդող գազեր։

Պրիպետայից դէպի հարաւ մեր զօրքերը կռւով գրաւեցին մի շարք գիւղեր Ստիրի ձախ ափում՝ Ռաֆալովկայից ցած։ Կոմարովա գիւղը գրաւելիս մենք գերեցինք 400-ից աւելի զինուոր և ձեռք ձգեցինք 2 գնդացիր։ Գերմանացիների հակայարձակումը Կոլկի շրջանում վանվեց նրանց համար խոշոր կորուստներով։ Չերնիշ գիւղի մօտ տաք կռիւներ են։

Ստիրի ձախ ափին տեղի ունեցող կռիւների մէջ գերմանացիք և աւստրիացիք շարունակում են գործ դնել համարեա բացառապէս պայթուցիկ գնդակներ։

ՖՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼՕ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

8 հոկտեմբերի

ՓԱՐԻԶ.— Պաշտօնական հաղորդագրութիւններ.

Երէկ թնդանօթային կռիւները սաստկացան անսովոր լարված բնոյթ Արրասից դէպի հիւսիս, Լօօս շրջանում, նաև Ժիվանշի անտառում և Լիլի ճանապարհի վրա։ Մեր հրետանիների շեշտակի կրակով թշնամու զօրամասերի մէջ պայթեցին ռազմամթերքների խոշոր պահեստներ։ Գերմանացիք Րէյմսից դէպի արևելք նորից կատաղի ռմբակոծութեան ենթարկեցին մեր զօրագիծը, գործածելով նաև խեղդող գազեր. մեր արտիլլէրիան պատասխանում էր եռանդով։

ԼՈՆԴՈՆ.—Ֆելդմարշալ Ֆրէնչը տեղեկացնում է. «Թշնամին հոկտ. 6-ին յարձակում գործեց մեր զօրաճակատի վրա Գիւլիւխի մօտ։ Մեր խրամատները ուժեղ ռմբակոծութեան ենթարկելուց յետոյ, թշնամու հետևակ զօրամասերը փորձեցին յարձակում գործել մեզ վրա բաց դաշտում, բայց մենք թնդանօթային, գնդացիրային ու հրացանային կրակով խափանեցինք այդ փորձը. յետոյ թշնամին ռումբեր նետեց և յարձակումներ գործեց, որոնք նոյնպէս վանվեցին թշնամու համար մեծ կորուստներով»։

ՓԱՐԻԶ.—Գերմանացիք Րէյմսի մօտ վերսկսեցին յարձակումը, որից առաջ նրանք սկսել էին կատաղի ռմբակոծութիւն, բայց այս նոր յարձակումը նոյնպէս անյաջող եղաւ։ Թշնամու զօրամասերը գրոհ տուին մօտեցվելով ներս խուժել մեր դիրքերը, բայց մեր կրակը թոյլ չը տուեց թշնամուն մօտենալ մեր խրամատների առաջին գծին։ Գիշերով մենք նոյնպէս վանեցինք գերմանական մի յարձակում Ժիվանշի անտառում և Սուշէից դէպի հիւսիս-արևելք։

ԱՒՍՏՐՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

8 հոկտեմբերի

ՀՌՈՄ.—Գլխաւոր բանակից տեղեկացնում են. Հոկտ. 6-ին մեր առաջխաղացումը Տիրոլէ և Տրէնտինօ շրջանում շարունակվեց փայլուն հետևանքներով։ Ջուդիկարիա հովտում մենք թարմ ուժերով գրաւեցինք Պալօնէ գագաթը, որից բացվում է ճանապարհ դէպի Լէդրօ հովիտը։ Մենք գերեցինք 80 մարդ։ Լագօրինա հովտում մենք գրաւեցինք մի քանի բլուրներ Կոլսանոյի մօտ, որ նոյնպէս պաշտպանված են շատ ամրութիւններով։ Վերին Կորդէվոլէում մենք շարունակեցինք մեր յարձակումները։ Ֆելլա հովտում թշնամին մի քանի անգամ յարձակումներ գործեց մեր առաջապահ դիրքերի վրա, բայց ետ մղվեց։ Իզօնցոյի վերին և ստորին մասերում նաև Կարսոյում շարունակվում է թնդանօթաձգութիւն հետևակ զօրագնդերի մասնակցութեամբ։

Երէկ մեր օդագնացները նորից թռիչք կատարեցին Այզօվիցի թշնամու օդագնացութեան սրահի վրա և նետեցին շատ ռումբեր, ըստ երևոյթին շատ լաւ հետևանքներով։ Մեր աէրօպլանները, չը նայած թնդանօթային կրակին, վերադարձան անվնաս։

ԾՈՎԻ ՎՐԱ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

8 հոկտեմբերի

ՍՈԼՈՒՆ.—Կիրակի առաւօտեան գերմանական մի սուզանաւ ջրասուզել է Կալիմնոս կղզու մօտ իտալական պօստային «Սցիլլա» շոգենաւը. պօստը կորել է, մարդիկ ազատվել են։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ (Ուշացած).— Նիւշեպինգից

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ ՎԻՃԱԿԸ

«Մշակի» երէկվայ համարում տպված Ա. Աթանասեանի յօդուածը հայ փախստականների այժմեան և ապագայ վիճակի մասին առիթ է տալիս վերին աստիճանի տխուր խորհրդածութիւնների և հաստատում է այն կասկածը և վախը, որ մենք վաղուց արտայայտեցինք այն մասին, թէ փախստականների օգնութեան գործը չը կազմակերպելով և չը կենտրոնացնելով մի զօրեղ, կարող մարմնի ձեռքում, մենք սոսկալի տուժել կը տանք գործը։

Այդ նպատակով էր, որ մենք աշխատեցինք և ամեն միջոց գործ դրինք, որ կազմվի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հովանաւորութեան ներքոյ մի ընդհանուր, Գլխաւոր Կարգադրիչ Յանձնաժողով, որ լինէր ընդհանուր ղեկավար և գործադրող։ Եւ թէև Էջմիածնում գումարված խորհրդակցական համագումարը, բաղկացած փախստականներին օգնող բոլոր հայկական կազմակերպութիւններից, ճանաչեց օգնութեան գործը կենտրոնացնելու սկզբունքը և գործնական մի քանի կանոններ սահմանեց, բայց երկու հաստատութիւն, այն է՝ Հայկական Կենտ. Կոմիտէտ կոչվածը և Հայ Բժշկական և Տնային Ընկերութիւնը իրանց յայտարարութեամբ, թէ իրանք գործելու են անկախ, մտցրին գործի մէջ երկպառակութիւն և ջլատում։ Եւ այսօր մենք գտնվում ենք մի տարօրինակ երևոյթի առաջ. չը նայելով որ կան բազմաթիւ կազմակերպութիւններ, օգնող փախստականներին, չը նայելով որ միլիոններ են յատկացվում փախստականներին օգնելու գործի համար, դարձեալ փախստականները գտնվում են սոսկալի դրութեան մէջ, դարձեալ նրանք կիսաքաղց են, անօթի, մերկ և անպատսպար, և եթէ գործը այդպէս շարունակվի, այս ձմեռ մեզ մօտ ապաստանած 160,000 փախստականների կէսն անգամ չի մնայ։

Հայկական Կենտ. Կոմիտէտի նախագահը չէ ճանաչում Մոսկվայի կոմիտէտը, Նպաստամատոյց Ընկերութիւնը, կամենալով ամեն տեղ ինքն հանդէս գալ։ Եւ անջատ գործողութիւններն այն հետևանքն են ունենում, որ օգնութեան գործը կաղ-կաղ է ընթանում, որ հարիւր հազարները աննպատակայարմար են գործադրվում։

Միակ ելքը՝ փախստականների վիճակը, կեանքը տանելի կացուցանելու, նրանց մահացութիւնից ազատելու՝ այն կը լինի, որ օգնութեան ամբողջ գործը կենտրոնանայ մի զօրեղ, կարող մարմնի ձեռքում, իսկ դրա համար անհրաժեշտ է, որ բոլոր գործող և օգնող մարմինների, կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչներից կազմվի մի կենտրոնական գործադիր մարմին։ Այլապէս միլլիոններն անգամ չեն օգնի գործին, ինչպէս և չեն օգնում։

Հ. Առաքելեան

հաղորդում են, որ անգլիական սուզանաւերը պայթեցրել են Լանդսօրտի և Խէֆրինգի միջև համբուրգեան 4 շոգենաւ, որոնցից երեքը ընկղմվել են։ Բոլոր նաւաստիներն ազատվել են։

ՀԱՄԱԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

8 հոկտեմբերի

ԲՈՒԽԱՐԷՍՏ. — Սօֆիայի զինուորական իշխանութիւնները տեղեկացրին ազգաբնակութեան, որ աէրօպլանների յարձակումների դէպքում ազգաբնակութեանը կը նախազգուշացվի երեք անգամ թնդանօթի պարպումով. ազգաբնակութիւնը պէտք է իսկոյն թաքնվի։ Տների պատուհանները գիշերով պէտք է ծածկված լինեն վարագոյրով, իսկ ճրագները հանգցված։

Սօֆիայում գտնվող բոլոր օտարազգիներին առաջարկված է 3 օրվայ ընթացքում ներկայանալ քաղաքային վարչութեան։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Պօստային բոլոր առաքումների ընդունելութիւնը Բօլգարիայի հասցէով դադարեցված է։

ՀՌՕՄ.—Տեղեակ քաղաքական շրջաններում, իտալական կառավարութեան վերջին կարեւոր վճիռները, այսինքն Բօլգարիային պատերազմ յայտարարելը և նոր պահեստի զինուորներին ծառայութեան կոչելը, համարում են ապացոյց այն բանի, որ լիակատար համերաշխութիւն է տիրում Իտալիայի և երեակ համաձայնութեան պետութիւնների միջև։

ԼՕՆԴՕՆ.— «Դէյլի Տելեգրաֆը» լաւատեղեակ աղբիւրից յայտնում է, որ Մեծ-Բրիտանիան պաշտօնապէս դիմել է Յունաստանին, առաջարկելով զիջել նրան Կիպրոս կղզին, որի փոխարէն Յունաստանը իսկոյն կը համարվի համաձայնութեան պետութիւններին միացած։

Համայնքների պալատ։ Բացատրելով իր հրաժարականը, Կարսօնը յայտնեց, որ կաբինէտի կազմի և երկրի մէջ ոչ մի թիւրիմացութիւն՝ պատերազմը շարունակելու հարցի առիթով՝ չէ եղել։ Տարբեր կարծիքները, թէ ինչպիսի է լինելու անհամեմատ յարմար տակտիկան պատերազմաբեմերի վրա, ոչ մի կերպ տարաձայնութեան նիւթ չեն ծառայել։ Նա միանգամայն գիտակցում է այն դժուարութիւնները, որոնք ծագում են այն բանից, որ մեծ բրիտանական կառավարութեան գործելակերպը պէտք է մըշտապէս մշակվի դաշնակիցների տակտիկայի համաձայնութեամբ և, բացի դրանից, յաճախ պէտք է համակերպվի բարեկամ չէզոք երկիրների տրամադրութեան հետ. բայց, նրա կարծիքով, Բալկաններում ստեղծված դրութիւնը պահանջում է լաւ մտածված ու վճռական քաղաքականութիւն։ Անհնար գտնելով պաշտպանել կաբինէտից հաւանութիւն գտած քաղաքականութիւնը, նա եկաւ այն եզրակացութեան, որ դա դառնալու է կաբինէտի համար սոսկ թուլութեան աղբիւր այնպիսի ժամանակ, երբ պահանջվում է ուժերի գերագոյն լարումն։

ՊԱՐԻԶ.— Թագաւոր Կայսեր հրովարտակը Բօլգարիային պատերազմ յայտարարելու մասին՝ մամուլը քննում է իբրև կարեւոր դէպք, որ մեծ արձագանք կը գտնէ Բալկաններում և որ վկայում է Ռուսաստանի կտրուկ գործելու մտադրութիւնը։ «Տանը» ասում է. «Հրովարտակը մեծ տպաւորութիւն կը գործէ ամբողջ սլաւօն աշխարհի վրա, որովհետև պարզ հասկացնել է տալիս, թէ ռուսաց Միապետը իր վախճանին կը հասցնէ այն պատիժը, որին արժանի են դաւաճան-բօլգարները»։

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

8 հոկտեմբերի

ՊԱՐԻԶ.—Տօլբիակ փողոցում տեղի ունեցած պայթումի ժամանակ, բացի մեծ թւով վիրաւորներից, սպանվեցին 40 հոգի։ Դէպքը չարամտութեան արդիւնք չէ։ Քանդվել են հարևան շէնքերը և փոքր տները. ամբողջ թաղամասում պատուհանների ապակիները փշրվել են։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

◆ Ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, հակառակորդը Գալիցիայում, ապարդիւն տեղ յարձակումներ գործելով Գայվօրոնկի և Վասիլկի վրա, կրել է հսկայական կորուստներ և ստիպված է դադարեցնել գործողութիւնները։

◆ «Н. В.»-ն ասում է, որ այսուհետև Բալկանեան թերակղզում կան միայն սլաւօններ—սերբեր։ Այսուհետև կարող է լինել միայն մի սլաւօնական քաղաքականութիւն, որ թելադրվում է սերբիական շահերից։

◆ «Рѣчь»-ը ասում է, որ այն փորձութիւններից և յուսախաբութիւններից, որ տուեցին մեզ վերջին ամիսները, բօլգարական պատերազմը, անպայման, ամենախստագոյններից մէկն է։ Կը կամենայինք հաւատալ, որ այդպէս են մտածում նաև բօլգար ժողովրդի այն տարրերը, որոնք չեն տարվել տակաւին գերմանական քաղաքականութեան ու ռազմագիտութեան հիպնօզով։

◆ "В. В."-ն հեղինակաւոր աղբիւրից տեղեկացնում է, որ Ռուսաստանը և Անգլիան ամենամօտիկ ապագայում վճռական զինուորական քայլեր են ձեռնարկելու Բօլգարիայի դէմ. Ֆէրդինանդ արքան երկիւղ կրելով մահափորձից կրում է յատուկ վահան։

◆ Ռէնից տեղեկացնում են, որ ռումինական «ազգային արժանապատուութեան պաշտպան» պահակախումբն աւերել է Բուխարէստում գերմանական դեսպանատունը։ Եղել են ընդհարումներ ոստիկանութեան հետ։ Կատարվել են ձերբակալութիւններ։

◆ «Դէյլի-Մէյլը» հերքում է այն տեղեկութիւնը, թէ գուցէ թիւրքերը զօրքեր ուղարկեն բօլգարներին օգնութեան Դարդանելից։ Ոչ մի թիւրք զինուոր չէ կարող հեռանալ Դարդանէլից։

◆ «Թայմսը» ընդգծում է, որ Անգլիան հաշտութիւն կը կնքէ միմիայն Լօնդօնում թելադրված պայմաններով։

◆ Պետրօգրադի թերթերում տպված է մի կոչ, ուղղված հասարակութեան լայն խաւերին, որով Պլէխանովը, Ալէքսինսկին, Դէյչը և այլք ապացուցանում են, թէ անհրաժեշտ է յաղթել Գերմանիային։

◆ Սօլօն է եկել առաջին գնացքը դաշնակից պետութիւնների վիրաւոր զինուորներով։

◆ Յշգվում է, որ Վիլհէլմը խոստացել է Բօլգարիային Կ. Պօլիսը և նեղուցները, որոնց փոխարէն Թիւրքիան, Վիլհէլմի խոստման համաձայն, ստանայ Եգիպտոսը, Տրիպօլին և Սուդանը։

◆ Սերբիական զօրաճակատի վրա դաշնակից զօրքերը աջողութեամբ ետ են մղում բօլգարներին։

◆ «Н. Вр.»-ի ասելով, շուտով լուծվելու է կիրգիզներին զինուորական ծառայութեան կոչելու հարցը։ Զինուորական նախկին մինիստր Սուխոմլինովը դէմ էր այդ հարցին։

◆ Պետրօգրադ եկած ռումին պատգամաւորութեան անդամներից մէկը յայտնել է, որ Ռումինիան երբէք քառեակ համաձայնութեան դէմ չի գնայ։ Զօրքն անպայման Ռուսաստանի և Ֆրանսիայի կողմն է։ Ռումին հասարակութիւնը համոզված է, որ շուտով Ռումինիան կը թողնէ իր չէզոքութիւնը։ Ներկայումս Ռումինիան ունի 600 հազար պատրաստի զինուոր, որոնց թիւը նա կարող է հասցնել մօտ 1.100,000-ի։ Կարպատների շրջանում Գերմանիայի դէմ կենտրոնացել են 320,000 զինուոր։ Բօլգարիայի դաւաճանութիւնը ճնշող տպաւորութիւն գործեց և Ռումինիան ամեն միջոց ձեռք է առել Դօբրուջի մօտ։ Ցարգրադի առիթով լիակատար համաձայնութիւն է կայացել ռուսաց և ռումին կառավարութիւնների միջև։

◆ «Рѣчь»-ը նկատում է, որ Բալկաններում դրութեան լուծումը կը դիւրացնէ դաշնակիցների խնդիրը Կ. Պօլիսը գրաւելու նկատմամբ։ Դաշնակիցները շուտով պաշարելու են Մօրավիան։

◆ Լուրերի համաձայն, Ռումինիա է մեկնում գերմանական պատգամաւորութիւն, որի գլուխ կանգնած է պրինց Ռէյսը՝ ռումինական թագաւորի ազգականը։

◆ Երկիւղ կայ, որ յունաց Կօնստանտին թագաւորը նոյն դերը խաղայ դաշնակիցների վերաբերմամբ, ինչպէս բօլգարական արքայ Ֆէրդինանդը։

◆ Արքայական կայան են մեկնել Շուվայեվը, Պլեվէն, Դոբրիչը և անգլիական ծովային պատգամաւորութիւնը։

◆ Աթէնքի «Պատրիս» լրագիրը յայտնում է, որ Գերմանիան բօլգարներին փիջում է Ալբանիան և Մակեդոնիան։

◆ Ֆէրդինանդ արքան ապրում է սրտամաշ օրեր. մահափորձի երկիւղը կախված է նրա գլխին Դամօկլեան սրի նման։ Հէնց այդ պատճառով նա չէ վստահանում մեկնել ռազմաբեմը։

◆ Աթէնքում անգլիական դեսպանը քառեակ համաձայնութեան անունից խոստացաւ Յունաստանին վարձահատուցումն յօգուտ համաձայնութեան հանդէս գալու համար՝ կղզիներ Էգէյեան ծովում և Ալբանիայի մի մասը, նաև առանձին հողեր Փոքր-Ասիայում։

◆ Սալօնիկում դաշնակիցները հիմնել են զինապահեստ։ Բօլգարական նաւատորմը, բաղկացած 7 ռազմանաւից, գտնվում է Վառնայում։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՅՕԳՈՒՏ ՀԱՅ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ

Ստացանք 1) Բագուից, բժ. Շմաւոն Կարապետեան Ազամիրզեանից, հանգուցեալ Պօղոս Յ. Ազամիրզեանի գագաղի վրա պսակ դնելու փոխարէն 50 ր., 2) Թիֆլիսում, Յովհաննէս Տէր-Գասպարեանից, յօգուտ Նպաստ. Ընկ. որբանցի 10 ր., 3) Սուխումից, բժ. Միք. Զարգարեանից 10 ր., 4) Վենետիկից, Մխիթարեան Միաբանութիւնից, հեռագրով, յօգուտ հայ փախստական որբերի ապաստարանին 4700 ր., 5) Խորասանից, ռուսաց կայսերական հիւպատոսական գործակալ Ա. Կասսիսից, հանգանակված տեղացիներից, 3100 ղռան կամ 694 ր. 56 կ. (նուիրել են Ա. Կասսիս 300 ղռան, Ս. Ազամեան 100 ղ., գրասենեակ առևտր. տան եղբ. Տէր-Մկրտչեանների 500 ղ., գրասենեակ առևտրական տան եղբ. Հախնազարեան, Աբրեան, Ներսէսեան և Ընկ. 500 ղ., գրասենեակ առևտր. տան Տէր-Սարգսեան, Արուտչեան և Գէօրգեան 300 ղ., ընկերութիւն Ղահրամանեան, Մեհրաբեան և Ընկ. 300 ղ., առևտր. տուն եղբ. Թումանեանց 300 ղ., առևտր. տուն որդիք Դ. Ներսէսեան 200 ղռան, առևտր. տուն Բ. Մ. Աթոյեան և Ընկ. 200 ղ., [illegible] 100 ղ., [illegible] 100 ղ., [illegible] 50 ղ. [illegible] 50 ր. [illegible] 3100 ղռան), 6) Օրէօրից, [illegible] 165 ր. [illegible] 1783 ր. 38 կ. Ընդամէնը 7412 ր. 94 կ. Նախորդ ստացուած 59,147 ր. 17 կ. գումարի հետ (տես «Մշակ» № 219) ստացուել են ընդամէնը 66,560 ր. 11 կոպէկ։

«ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ»

Грузинъ-ը «Закавк. Рѣчь» թերթում գանգատվում է, որ 19-դ դարի սկզբից մեծ թւով գաղթականներ են բերվել Թիւրքաց-Հայաստանից և Պարսկաստանից և բնակութեան տեղ ստացել Կովկասում։ Նա պաշտպանում է թիւրք-վրացական «տէրրիտորիան» և գտնում է, որ Սուրմալուի, Գառնիբասարի, Ղամարլուի և Կարսի շրջանում հայերին վերաբնակեցնելով՝ արհամարհվել է թիւրքերի դարաւոր «սեփականութեան» իրաւունքը, իսկ Լօռու, Բուզարքի և Թիֆլիսի գաւառների գաղթականութիւնները (գաղթականներ բնակեցվել են միմիայն Բուզարքում՝ Ախալքալաքի գաւառում և Ախալցխայում) խախտել են վրաց սեփականութեան իրաւունքը։

«Սաքարթվէլօ» թերթումն էլ մի վրացի քահանայ առաջարկում է որքան կարելի է շուտով եռանդուն գործունէութեան դիմել Վրաստանում ապրող մօտ 300,000 լուսաւորչական վրացիների շրջանում և վրացական դպրոցներ հաստատել, ապա թէ ոչ, եթէ դրանք հայ մնան ու իրանց հայ զգան, «բերդը ներսից կը խորտակվի»։

«Նուխու մահմեդական ինգիլօյները (ուտիք) վրացի են և պէտք է նրանց համար եռանդով գործել. Օլթիի շրջանի կէսկէսներն ու Արդուինի գաւառի մահմեդական լազերը վրացի են և այդ պատճառով նրանց օրինաւոր թէ ապօրինի գործերի պաշտպանութիւնը պէտք է ամբողջովին ազգային՝ վրացական դարձնել։ Նրանք թէև մահմեդական և թիւրքախօս՝ վրացի են և պէտք է վրացի լինեն. իսկ Վրաստանի հին գաղթականներն և անմիջական դրացիներ՝ հայերը որովհետև մասամբ մոռացել են մայրենի լեզուն, նրանք չեն կարող հայ լինել, նրանք լուսաւորչական վրացիներ են և պէտք է նրանց մասին լուրջ մտածել, թէ չէ «ամրոցը ներսից կը կործանվի»։ Ի՞նչ ամրոց է այդ, ո՞վ է սպառնում նրան։

Քանի որ վրացական և թիւրքական բարեկամութիւնը վրաց ազգային թերթերում և «Зак. Рѣчь» թերթում այդքան յաճախ շեշտվում է, հաստատված ու վերջացած է համարվում, ումից է վտանգը, մենք հասկանալ չենք կարողանում և չենք տեսնում։ Բայց այդ միութիւնը շեշտելիս՝ միշտ մոռացվում է հայութեան անունը և շեշտվում է այդ ամենը մեր դէմ։

Եթէ այդ այդպէս է, եթէ այդ բարեկամութիւնը հիմնաւոր էր, դարաւոր և կարող էր հիմք ունենալ, ապա ինչ կարիք կար «Դարիալի անցքը լայն բանալու» և Ռուսական Արծուի հովանին հրաւիրելու Կովկասի վրա։ Միթէ այդ էլ հայերի դէմ էր և հայութեան բարբարոս աւերմունքներն էին պատճառը։

Մենք ժամանակ և ցանկութիւն չունենք այսպիսի ակնյայտնի յիմարութեան դէմ բանակռիւ մղելու, որովհետև մենք պաշտօն ունենք դարմանելու մեր փախստական եղբայրների վէրքերը և փոքր ինչ սփոփելու [illegible] այլ ստմամբ, աշխատանքով և խնայողութեամբ։ Պինդ բռնենք այս ճամբան և ինչ էլ անեն նեղսիրտ, տրամաբանութիւնից զուրկ հրապարակախօսները, այնու ամենայնիւ յաղթանակը աշխատողինն է։

Գ. Մուրադեան

ՆՈՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Հային նոր հայրենիք են առաջարկում։ Ամերիկայից եկած տեղեկութիւնները հայերի օգտին եկեղեցիներում եղած հանգանակութեան և Փոքր-Ասիայից հայերին Ամերիկա տեղափոխելու մասին այդ են ասում մեզ։

Հայի տառապանքը շփթեց հասան վերջապէս մինչև նոր երկիր, հայի թափած արեան հոտը խառնվեց նրանց հանգիստը, և նրանք հասկացան վերջապէս, որ մարդկային կարեկցութեան և ուրիշի վշտին զգայակցելը չէ կարելի չափաւորել միայն պլատօնական արտայայտութիւններով, և որ չէ կարելի սրտանց ծիծաղել այն ժամանակ, երբ կան հեծկլտացողներ...

Շարժվեց մարդասիրական զգացումը և մեզ նոր հայրենիք առաջարկեց։

Զգացումին տեղի տուեց միտքը և դատողութիւնը, բայց որքան ուշ եղաւ դա, և արդեօք այժմ ուշացած չէ օգնութեան առաջարկութիւնը. երկիրն է գրեթէ ամայացել իր աբօրիգէն բնակիչներից, կոտորածների և մասսայական սրախողխողման սև անկուշտն է սաւառնում և անխնայ զոհեր է կլանում...

Բայց լաւ է ուշ, քան երբէք։

Հեռագիրը յայտնում է, որ Միացեալ Պետութիւնների դիմումի համաձայն՝ օսմանեան կառավարութիւնը թոյլ է տուել Թիւրքիայից հայերին տեղափոխել Ամերիկա. միաժամանակ և հաղորդված էր, որ 5 միլիօն դոլար կը հարկաւորվի այդ ծրագիրը իրագործելու համար։

Տակաւին անյայտ է մնում, թէ Ամերիկան ե՞րբ է մտադիր իր ծրագրի իրագործմանը դիմել. չը գիտենք, թէ ե՞րբ պէտք է ամերիկեան շոգենաւերը՝ ռազմանաւերի պաշտպանութեամբ՝ մօտենան Փոքր-Ասիայի ափերին և հայերին հրաւիրեն նաւ մտնել՝ նոր հայրենիք երթալու համար։ Եւ արդեօք այդպէս կը լինի, ինչպէս միամտօրար դատում ենք. թէ ամերիկեան այդ յայտարարութիւնը լոկ մի գեղեցիկ ժեստ է հայերիս հասցէին, ուրիշների հետ մեզ անյայտ հաշիւներ կարգաւորելու նպատակով. արդեօք այդպիսի մի գեղեցիկ ժեստ չէ՞ր և այն առաջադրութիւնը, որ Ամերիկան արել էր Թիւրքիային՝ վերջ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԹԻՒՐՔԻԱ

I

Ոչ մի կասկած չը կայ, որ Մերձաւոր Արևելքի քաղաքական դրութեան և եւրոպական պետութիւնների բազմապիսի շահերի հարցը Փոքր Ասիայում՝ կազմում է ներկայ պատերազմի գուցէ և ամենագլխաւոր խնդիրը։ Նաև անկասկածելի է, որ բազմապիսի շահերի այդ հանգոյցն ամենից առաջ վերաբերում է Ռուսաստանին, որի հարևանն է Թիւրքիան ծովից և ցամաքից, անկախ՝ նեղուցների բաղդից ու անկախ այն քաղաքական կողմից, որը պատերազմից յետոյ կը ստանայ Թիւրքաց-Հայաստանը։ Պատերազմի ելքից է կախված Թիւրքիայի վերջնական անհետացումը մեծ պետութիւնների ցանկից կամ, ընդհակառակը, նրա ուժեղացումը և իր գոյութեան կռւի մէջ պետական շինարարութեան նոր աղբիւրի ձեռք բերումը։

Աւելի մեծ չափով, քան թէ այդ կարող է սկզբից երևալ, Թիւրքիայի կայսրութեան բաղդը այժմ սերտօրէն կապված է Գերմանիայի ճակատագրի հետ։

Վերջինիս մասնակցութիւնը թիւրքական կայսրութեան պահպանման գործում՝ չէ միայն զինուորական ուսուցիչ, օգտաւէտ և անհրաժեշտ գերմանացիներին իրանց հակառակորդների ուժերը թուլացնելու համար եւրոպական ռազմաբեմերի վրա։ Թիւրքիայի փրկութիւնն է՝ լինել գերմանական իմպերիալիզմի նաև մէկ հիմնաքարը։

Ամեն տեսակ զոհողութեան և միջոցների գնով Գերմանիան պատրաստ է պահպանել Թիւրքիայի ամբողջութիւնն ու անձեռնմխելիութիւնը։

Հաւատացած այն բանի մէջ, որ Անգլիան ևս պատրաստ է իր շատ խոշոր շահերն իսկ զիջել Հիւսիսային ծովում, միայն թէ պահպանած և ամրացրած ունենայ իր արևելեան քաղաքական գործունէութեան հին ուղիները, Գերմանիան կանգ չի առնի այն բանի առաջ, որ, Թիւրքիայի ամբողջութեան սոսկ պահպանութեան համար, կը զիջէ Եւրոպայում ձեռք բերած իր լաւագոյն նուաճողական արգասիքները։ Գերմանացիք կատեգօրիկ կերպով այժմ ժխտում են այն յայտնի ֆրազը, որ վերագրվում է Բիսմարկին, թէ ողջ արևելեան հարցը Գերմանիայի համար չարժէ մի պոմերանեան գրենադերի ոսկորներ։

Կանցլերի ճառի, արտասանած 1876 թ., այժմեան մեկնաբանութիւններից եզրակացնում են, որ Բիսմարկի վերոյիշեալ ասածի միտքն այն էր, որ այն ժամանակ Գերմանիան ակտիվ կերպով շահագրգռված չէր։ Այդ չէ նշանակում, թէ քաղաքական անց ու դարձը չէին կարող վերաբերել նաև գերմանացիներին առ հասարակ։ Այդ միայն նշանակում է, որ այն ժամանակ շահագրգռված առաջին հերթին էր ոչ Գերմանիան, այլ Աւստրիան...

Եւ Բօսնիան ու Հերցեգօվինան վերջինս ստացաւ երկաթէ կանցլերի ցուցմունքով։ Եւ բեռլինեան վեհաժողովում, ինչպէս այժմ ասում են գերմանացիները, Բիսմարկը ոչ թէ հասարակ ազնիւ մակլէրի՝ միջնորդի դեր կատարեց, այլ չակերտաւոր ազնիւ միջնորդի...

Այժմ գերմանացիները պարզօրէն ու որոշակի ձևակերպում են իրերի դրութիւնը և իրանց ձգտումները։ Մերձաւոր Արևելքի գերմանացի յայտնի ուսումնասիրող Հուգօ Գրօտը գրում է. «Ռուսաստանը ենթադրում էր, Ֆրանսիայի և Անգլիայի հետ գաղտնի համաձայնութեան գալուց յետոյ, ձեռք բերել հարաւում իրան անհրաժեշտ ուղին դէպի Միջերկրական ծովը։ Սակայն այդ ուղին անցնում է Վիէննայի և Բեռլինի վրայով»...

Չը նայելով գործի բարդութեան, Գերմանիան հաստատ ու հաւատացած քայլով ընթանում է իր նպատակների իրագործման։

Շարունակաբար յայտարարելով իր հրապարակախօսների և ուսումնասիրողների բերանով, որ նա Թիւրքիայում ամենևին չէ ձգտում որևէ հողային նուաճումի, Գերմանիան պաշտօնապէս ծանուցում է, որ այսուհետև իր քաղաքականութեան նպատակներից մէկն էլ համարում է Թիւրքիայի տնտեսական և կուլտուրական զօրեղացումը։ 1913 թ. գերմանական կայսրի ծնընդեան օրը բարօն Վանգենհէյմը, գերմանական դեսպանը Բօսֆօրում, յայտարարեց. «Նա, ով մտով անգամ կը մերձենայ Անատօլիային, կը շօշափէ գերմանական ժողովրդի կենսական շահերը»։

Ահա սրանք են գերմանական քաղաքականութեան նպատակակէտերը Փոքր Ասիայում, որոնց համար մեծ աշխատանք է կատարվում։ Գերմանացիները գործ են դնում թիւրքերի հետ մերձեցման և յարմարեցման ողջ բարդ միջոցները։ Ծայր է առնում «հիւանդ մարդու» կեանքի ուսումնասիրութեան լուրջ և հիմնական գործը։

Վճռված է նրան բուժել։ Թիւրք պետականութեան բարեփոխման համար հնարվում են այլ և այլ միջոցներ և ուղիներ։

Սկսվում է Թիւրքերի և արաբների հաշտեցման գործը։ Կազմվում են ծրագիրներ պանիսլամական խալիֆայութիւնը սուլթանների ձեռքում պահելու համար։ Կազմվում են հրահանգներ կայսրութեան առանձին մասերի կանոնաւոր փոխ-յարաբերութիւն ստեղծելու համար։

Ամեն ճիգ թափում են, բարեփոխում և զօրեղացնում են աշխատանքը։

Անգլիացիներից սովորում են, թէ ինչպէս պէտք է վարել մահմեդական ազգաբնակութիւն ունեցող երկիրներում գաղութային քաղաքականութիւն։ Հետևանքն էր փոքր ի շատէ ամբողջական և մանրակրկիտ մշակված ծրագիր քաղաքական գերիշխանութեան։

Ես կարծում եմ, որ ռուս ընթերցողին անհետաքրքիր չի լինի իմանալ, թէ գերմանացիներն իրանք ինչպէս են շարահիւսում դէպքերի ընթացքը և արևելեան հարցում իրանց հանդէս գալու յաջորդական կապը, որ հասցրեց Գերմանիային քաղաքական և տնտեսական բնոյթ ունեցող լայն հեռանկարների։

II

Աֆրիկան ուսումնասիրող հռչակաւոր անգլիացի սըր Ջօնսօնը մի անգամ փորձ արեց Գերմանիայի մերձ-արևելեան քաղաքականութեան հիմունքները բնորոշելու հետևեալ կերպով. «Եթէ ես լինէի գերմանացի,—ասում է նա,—կերազէի մի աւստրօ-գերմանական պետութեան մասին երկու առևտրական նաւահանգիստներով՝ մէկը՝ Համբուրգում և միւսը՝ Կ. Պօլսում, Արևելեան և Հիւսիսային ծովերի նաւահանգիստներով, նաև Ադրիատիկ, Եգէյեան և Սև ծովերում, կերազէի մի պետութեան կամ, աւելի շուտ, պետութիւնների դաշնակցութեան մասին, որ տարածէր իր ազդեցութիւնը Փոքր Ասիայի, Միջագետքի վրայով Բաղդադից դէնը։ Ստեղծել մի այդպիսի ուղղութեամբ ձգված պետութիւն՝ Էլբայի ափերից մինչև Տիգրիս և Եփրատ՝ այդ անպայման վեհ խնդիր է, արժանի մեծ ազգին...»։

Գերմանացիները նայում են Ջօնսօնի առաջարկի վրա՝ իբրև մի չարամիտ հեգնանքի, սակայն Գերմանիայի իշխանութեամբ հզօր գաղութային կայսրութեան ստեղծման երազողները ընդհանրապէս չեն ժխտում անգլիացու կազմած ծրագրի ճշգրտութիւնը։ «Գերմանիայի աշխարհագրական դիրքը հրամայում է մեզ ձեռք ձգել Միջերկրական ծովում թիւրքական հողեր, որոնց մենք անկարող ենք մեր ձեռքում պահել թէ ցամաքի և թէ ծովի վրա։ Մեզ պէտք է պաշտպանել միայն մեր տնտեսական արժէքները, որոնք գործի են հանված Թիւրքիայում, եթէ մենք պահպանենք օսմանեան կայսրութեան ամբողջութիւնը։ Մեր քաղաքական և տնտեսական նշանակութիւնը Միջերկրական ծովի արևելեան մասում այն ժամանակ միայն պահպանված կը մնայ, եթէ օսմանեան կայսրութիւնը, կուլտուրական պետութեան վերածվելով, ձեռք բերէ անհրաժեշտ հզօրութիւնը»։

Այս ձևակերպութեան մէջ մատնանշված է ոչ նպատակը, այլ միայն միջոցը՝ գլխաւոր նպատակին հասնելու համար։ Կարեք

տալու հայկական ջարդերին, այլապէս կը խզէ նրա հետ իր բարեկամական յարաբերութիւնները... Ի՞նչ նշանակութիւն ունի Թիւրքիայի համար Ամերիկայի այդ «սպառնալիքը». ինչով և որ կողմով պիտի վնասէ Ամերիկան Թիւրքիային. Զիբրալտարի փակ լինելու պատճառով Ամերիկան իր ռազմանաւերը չէ կարող մտցնել Միջերկրական ծով, իսկ որքան նպատակայարմար է նրան Պարսից ծոցից վնասել Թիւրքիային... Միացեալ Պետութիւնները, եթէ իրօք ուզում էին ազդել և վախեցնել Թիւրքիային, վերջ տալու հայաջինջ քաղաքականութեանը, նրանք պէտք է սպառնալիքներ կարդային Բեռլինի և Սոֆիայի գահակալներին, որոնք արդէն՝ վախենալով Ամերիկայից՝ իրանց հերթին կը վախեցնէին և Թիւրքիային. բայց Ամերիկան այդպէս չէ վարվել։

Բայց ի՞նչպէս պէտք է վերաբերվենք մենք, հայերս, այն առաջարկութեանը, որ անում է Ամերիկան Թիւրքահայերին։ Տեղիք չունենք կասկածելու, որ հեռագրական տեղեկութիւնը կարող է անճիշդ դուրս գալ. բայց հիմք էլ չը պէտք է ունենանք մենք ռուսահայերս՝ Թիւրքահայերի իղձերի թարգման լինելու. այդպիսի լիազօրութիւն չէ տրված մեզ։ Սակայն մենք կարող ենք մեր դատողութիւնները յայտնել. դա մեր անկաշկանդ իրաւունքն է։ Ի հարկէ, ամեն մի հայ ազատ է այսպէս կամ այնպէս տնօրինելու իր մասնակի վիճակը։ Բայց երբ որոշ անհատներ ձեռնամուխ են լինում հասարակական բաղդի տնօրինողներն հանդիսանալ և ինքնագլուխ գործի են ձեռնարկում, այդտեղ արդէն դուրս են գալիս իրաւասութեան սահմաններից։ Մենք բնաւ նախապաշարումներ չունենք մեր բնագաւառ հայրենիքի՝ պատմական Հայաստանի այս կամ այն առաւելութեան մասին. մենք համոզված ենք, որ հողն ու ջուրը, օդն ու բնութիւնը չեն, որ մեզ ամուր մեխում են այս կամ այն վայրի հետ, այլ տնտեսական շահերը. գիտենք, որ ռուս դուխոբորները մի երկու տասնեակ տարի առաջ տեղափոխվեցին Ամերիկա, ուր այժմ շատ լաւ են զգում իրանց. գիտենք նաև, որ կաթոլիկութիւնից դժգոհ ֆրանսիացիք գաղթեցին Կանադա, ուր այժմ նրանք ապրում են՝ առանց հայրենիքի կարօտը քաշելու. և իսկապէս միթէ «կարօտը», սանտիմենտալ այդ զգացումը, որ ստամոքս չէ կշտացնում, միթէ դա կարող է արգելք լինել ժողովուրդների տնտեսական բարեկեցիկ վիճակին։

Բայց գիտենալու է և այս, որ հողն ու ջուրը, օդն ու բնութիւնը չեն, որ պատճառ են հանդիսանում հայ ժողովրդի կենցաղի դառնութեանը Թիւրքիայում. ինչու են բաժանում նրան այդ հող ու ջրից. դրանք չեն, որ պատճառ են դառել անվերջ թշնամութիւններին. պատճառը՝ հայերի հետ մէկտեղ Թիւրքիայում ապրողներն են, որ բռնանում են և արգելքներ են դնում ուրիշներին՝ ազատօրէն վայելելու հողի և բնութեան վայելքները։ Ահա և 5 միլ. դոլլարը պէտք է ծախսել հին հայրենիքում բռնութիւն գործողներին կարգի հրաւիրելու, նրանց խելօքացնելու և անվնաս տարրեր դարձնելու, այլ ոչ թէ անմեղներին հեռացնելու իրանց հայրենիքից։

Բայց այս, կրկնում ենք, մեր մասնաւոր կարծիքն է։ Գ.

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ՆԻՍՏԸ

Հոկտ. 8-ին կայացած քաղ. դումայի նիստը գլխաւորապէս զբաղվեց ալիւրի և հացի սակագնով. վարչութեան անդամ Մ. Զաքար տուեց մանրամասն զեկուցում, որից պարզվեց, որ Թիֆլիսը ներկայումս գտնվում է ալիւրի ճգնաժամի նախօրեակին. եղած ալիւրը կը բաւականացնէ հազիւ երեք օր, և եթէ այդ երեք օրվայ ընթացքում չեն ստացվի բաւականաչափ քանակութեամբ ալիւր, սովը անխուսափելի է։ Քաղ. վարչութիւնը արել է իրանից կախվածը, դիմել է ուր միայն հնարաւոր է, նրան խոստումներ, կարգադրութիւններ են արել, բայց ալիւրի վագոնները դեռ տեղից չեն շարժվել, այժմ էլ նա իր պարտականութիւնն է համարում իրերի դրութեան հետ ծանօթացնել դումային և ազգաբնակութեանը, յետագայում ամեն պատասխանատուութիւնից ազատ մնալու։ Միայն Թիֆլիս քաղաքի համար այժմ օրական հարկաւոր է 16 վագոն ալիւր, մինչդեռ Թիֆլիսի կայարանում օրական ստացվում են 1—2—3—4 վագոն. վագոնների երթեւեկութեան համար կազմվել են անվերջ խորհրդակցութիւններ և ժողովներ, բայց դրանցից ոչինչ դուրս չէ եկել. մնացել է հին կարգը. քաղաքային վարչութիւնը, որ ունի վագոնների ստացման անհրաժեշտ НАРЯДЪ, վագոն չէ ստանում, նրա գնած ապրանքը փտում է (կարտոֆելի օրինակը), մինչդեռ մասնաւոր առևտրականները, որոնք չունեն НАРЯДЪ, ստանում են աւելի արագ և դեռ հեգնում են վարչութեանը։ Ռոստովից մինչև Պետրովսկ որովհետև երկաթուղագիծը ունի երկու ճանապարհ, օրական կարող է գալ 1000 վագոն ապրանք, իսկ Պետրովսկից մինչև Բալաջարի և Թիֆլիս (մի ճանապարհ) կարող է գալ 400 վագոն ապրանք. դրանից 150 վագոն գնում է Բագու, իսկ մնացած 250 վագոն գալիս է Թիֆլիս, Գանձակ, Քութայիս, Բաթում (Սև ծովով դադարել է հաղորդակցութիւնը), Երևան և Կարս. այդ 250 վագոնից 160-ը ինտենդանտութեան համար է, իսկ մնացած 150 վագոնը միայն ազգաբնակութեան։ Դառնալով ալիւրի սակագնին, զեկուցանողը հաստատում է, որ ալիւրի գինը վերջերս չափից դուրս բարձրացել է. դա չէ բացատրվում ալիւրի պակասութեամբ. հացահատիկների հունձը անցնող ամառ միջինից բարձր է եղել. պատճառը, ըստ զեկուցման, վաճառականների սպեկուլիացիաներն են, կրկին ստեղծելու ցանկութիւնը, որպէսզի յետոյ շահաւէտ կերպով հրապարակ հանեն ապրանքը։ 5 պուդանոց մի պարկը արժէ 13 ր. 90 կ., (1 պուդը 2 ր. 58 կ)։ Զեկուցանողը առաջարկում է դումային բարձրացնել ալիւրի և հացի սակագինը, և նախազգուշացնում է, որ մի երկու շաբաթ յետոյ հրամայողական պահանջմամբ այդ սակագինը կարող է բարձրանալ՝ մինչև 8—10 կ. հացի ֆունտը։

Զեկուցման վերջում վարչութիւնը առաջարկում է դումային արտայայտվել այն իմաստով, որ Թիֆլիսի քաղ. ինքնավարութիւնը պէտք է բարձրացնէ իր ձայնը, դիմէ երկրի բարձր իշխանութեան և նկարագրելով ստեղծված ծանր դրութիւնը՝ խնդրէ միջնորդել՝ վերջ տալու վագոնների անկանոն և դանդաղ երթեւեկութեանը։

Մ. Զաքարից յետոյ ընդարձակ բացատրութիւններ է տալիս քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեանը. նա հաստատում է, որ միայն Թիֆլիսում չէ ստեղծվել անհրաժեշտութեան մթերքների թանգութիւնը. դա համատարած է. Մոսկվայում գտնված ուսանողները նամակներով Թիֆլիսից շաքար են խնդրել, և դէպքեր են եղել, երբ ծնողները պօստով, 5—7 ֆունտանոց ծանրոցներով շաքար են ուղարկել Մոսկվա՝ զաւակներին. Կովկասի բոլոր ծայրերից հեռագիրներով ալիւր են խնդրում Թիֆլիսի ինքնավարութիւնից. Նոր-Բայազէտից հեռագրում են, որ գաղթականներին 10 օր հաց չէ բաժանված՝ չը լինելու պատճառով։ Երևանի քաղաքագլուխը խնդրել է «ինչ գնով էլ որ լինի» իրանց համար ալիւր առնել. նոյնը և Զանգեզուրից, Սուխումից և այլն։ Զանգեզուրում այժմ ալիւրի պուդը 4 ր. է։

Այդ հարցի մասին խօսում են վարչութեան անդամ իշխ. Արղութեան և Ստ. Սուլխանեան։

Տ. Հ. Ընֆիաջեանը առաջարկում է բարձրացնել սակագինը և անմիջապէս ալիւրի մեծ պաշար պատուէր տալ և «ТОЛКАЧЪ» ունենալ Ռոստովում։

Վեսելովզորովը նկատում է, որ քաղ. վարչութիւնը այնտեղ ունի իր ագենտը, բայց դա չունի ոսկի, որով արագացնէ վագոնների երթը։

Հ. Շանգովեանը հաւանութիւն է տալիս վարչութեան զեկուցմանը և անհրաժեշտ է համարում դիմել երկրի բարձր իշխանութեան։

Ի. Մ. Դոլուխանեանը ասում է, որ պէտք է դիմել իշխանութեան և ասել. «Մենք արինք՝ ինչ կարող էինք և չը կարողացանք խուսափել ճգնաժամից. այժմ դուք արէք, վերցրէք ձեզ վրա պարենաւորման հոգսը»։

Խօսում են և Տէջրէբեանը, Գոտուեան և ուրիշները։

Վերջում դուման լիազօրում է վարչութեան կարգաւորել սակագինը և անմիջապէս դիմել երկրի բարձր իշխանութեանը՝ կարգաւորելու ապրանքների երթեւեկութեան գործը՝ իրաւասուների յայտնած կարծիքների համեմատ։

Նոյն նիստում դուման լիազօրում է վարչութեան անդամ Մ. Զաքարին քաղաքի գործերով ամսիս 9-ին ճանապարհ ընկնել, գնալ Ռոստով Դ./վ.։ Զ.

ԳԱՐԵԳԻՆ ՍԱՐՈՒԽԱՆԵԱՆ

Այս ճակատագիրը ինչ սև է, Աստուած,
Որբեր դամբանի մրուրքն է գրուած։
Պ. Դուրեան

Վաղամեռիկ բանաստեղծի այս խօսքերը ինչքան կը յարմարին մեր ալ վաղամեռիկ ընկերոջը, որ ինկաւ հայի սեփականութիւն եղող անողոք ճակատագրի հարուածէն, օտարութեան մէջ, հեռու ընտանեկան օջախէն և մտերիմներէն, անտէր ու անպաշտպան։ Բաւական չէր, որ Վասպուրականի հայութիւնը երեկօրեայ իր փառաւոր ինքնապաշտպանական կռւին մէջ և մանաւանդ կռւին հետեւանքով տուաւ շատ զոհեր, բաւական չէր վերջին անգամ անհուն նահանջին տուած նոր զոհերը, որոնց դիակները մինչև այժմ գուցէ ճանապարհներու վրայ կը քաշկռտեն գիշատիչ թռչունները ու վայրի գազանները, այս բոլորը բաւական չէր կարծես, այժմ ալ՝ այդ կրկնակ սոսկալի աղէտներէն մի կերպ ազատուածները կիյնան համաճարակ հիւանդութիւններէն՝ և կամաց-կամաց մեր շուրջը ամայացած կը տեսնենք սրտակից դէմքերէ, որոնց հետ անցուցած ենք քաղցր ժամեր, որոնց հետ շատ գիշերներ անքուն խորհած ենք ընկերային զանազան խնդիրներու վրայ, որոնց հետ գաղափարային շփումներ ունեցած ենք երկար ժամերով և վերջապէս որոնց հետ վերջին ինքնապաշտպանական երեկօրեայ կռւին կողք-կողքի պաշտպանած ենք մեր պատւին ու կեանքը մոլեռանդ թիւրք խուժանի վանդալականութեններէն։

Դիտապաստ կիյնան այդպիսինները մահուան գիրկը՝ առանց իրենց անծանօթ շրջապատը հետաքրքրել տալու, թէ ով էին իրենք, և հասկցնել կարողանալու՝ որ իրենք էին այն դէմքերէն, որոնցմով կը պարծենար Վասպուրականի հայութիւնը։ Գարեգինը ահա մէկն էր այդպիսիներէն և մեռաւ տիֆ հիւանդութեամբ՝ Թիֆլիսի հիւանդանոցներէն մէկուն մէջ։

Հայ Սոց.-Դեմկ. Կուսակցութեան Վանի ակումբը շատ բան կը պարտի այն գերդաստանին, որուն պատկանելու պատիւը կը վայելէր մեր ընկերը, որովհետև այդ գերդաստանին պատկանող և այդ կուսակցութեան յառաջդիմութեան զարկ տուող վեց եղբայրներէն մէկն էր Գարեգինը՝ վառվռուն և ընկերական անխարդախ բնաւորութեան տէր 30-ամեայ երիտասարդ մը, միջնակարգ ուսումով, և օգտակար մը երկրաշէն գործունէութեամբ։

Մահը ինքն ըստ ինքեան ցաւալի է։ Բայց անհաշտելի է մահուան գաղափարը մանաւանդ այնպիսիներու, որոնք անձնազոհ ու համոզուած ռամկավար մը ըլլալէ ի զատ, գաղափարի մը ջերմօրէն ծառայելու և այդ նոյն գաղափարին համար անդաւաճանօրէն կռուելու միջոցին կը մեռնին՝ առանց տեսնելու իրենց հետապնդած գաղափարին իրականացումը, որ կը թուէր ըլլալ այնքան մօտ։

Դժբաղդ ընկեր, գերեզման մը իսկ չունեցար օտարութեան մէջ, որուն մէջ հանգչէր եթէ ոչ մարմինդ, գէթ այրած դիակիդ մոխիրները, և որուն վրայ երբեմն լալու գար դժբաղդ մայրդ. մոխրացած աճիւններդ գուցէ Վասպուրականի հովերը տարած և հայրենական տան փլատակներու տակ պահած են, որովհետև քու մարմին խորթ էր օտար հողին, օտար աստղերուն։

Թանկագին ընկեր, քանի յիշելու լինենք մեր անցեալ ընկերական կեանքը, այդ անմոռանալի կեանքին հետ զուգորդուածօրէն պիտի յիշենք քու անմոռանալի անունը։

Հանգչիր, սիրելիս, դու մեծ ազատութեան թանկագին զոհը. յարգանք յիշատակիդ։
Մ. Մաքսապետեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Հոկտ. 7-ի երեկոյեան կովկասեան ռազմաբեմից Թիֆլիս վերադարձաւ Փոխարքայ Ն. Կ. Բ. Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկոլայեվիչը։

◆ Թիֆլիս է եկել Բագուի քաղ. դումայի տնտեսական յանձնաժողովի նախագահ Ա. Սերեբրեակեան, որին Բագուի քաղ. վարչութիւնը յանձնարարել է դիմել ամեն տեղ, ուր հարկաւոր է, և խնդրել, որ Բագուի ազգաբնակութեանը անհրաժեշտ մթերքներ մատակարարելու համար միջոցներ ձեռնարկվեն։ Անցեալ օրը Սերեբրեակեանը երկար խօսակցութիւն ունեցաւ այդ առիթով Ալ. Խատիսեանի և Զաքարի հետ, որից պարզվեց, որ Վլադիկավկազի երկաթուղու Պետրովսկի գիծը կարող է օրական 400 վագոն բաց թողնել մինչև Բալաջարի։ Այդ վագոններից 150 նշանակած է բացառապէս Բագուի համար, սակայն այդ վագոններից 50-ը կրում են ինտենդանտական ապրանքները, իսկ 40-ը Բագուի ռազմա-արդիւնաբերական կոմիտէի ապրանքները։ Այդպիսով Բագուին մնում է 60 վագոն, այն ժամանակ, երբ ամենանուազ չափով Բագուին անհրաժեշտ է 72 վագոն։ Այնուհետև յիշված 400 վագոններից 250-ը ծառայում են Անդրկովկասի կարիքների բաւարարութեան, դրա մէջ հաշուած և Բագուի շրջանը։ Այդ 250 վ.-ից 100-ն էլ ինտենդանտական վարչութեան համար են գործում։ Հետևաբար միայն 150 վագոն է ծառայում Անդրկովկասին։

◆ Այսօր, երեկ. ժամը 8-ին, Հասարակական ակումբում (Անաստասեվսկայա փող. 22) Իւ. Ֆ. Սեմեոնովը կարդալու է մի դասախօսութիւն «Պատերազմը և մեր դաշնակիցները» թեմայով։ Ռեֆերատից յետոյ տեղի կունենայ զրոյց, վերջում կը կայանայ նոր անդամների ընտրութիւն։

◆ Հոկտ. 7-ին սանիտարական գնացքով Գանձակ և Բագու տեղափոխվեցին վիրաւոր և հիւանդ զօրականների խմբեր։

◆ Վերջերս Կուրի ջուրը դարձեալ ենթարկվեց բակտերիոլոգիական հետազօտութեան, որից պարզվեց, որ ջրի մէջ խոլերային բացիլներ ամենևին չը կան։

ԿՈՎԿԱՍ

◆ Գանձակից գրում են, որ այնտեղ կնքվել են Զինգերի բոլոր խանութները։

◆ Քութայիսում նոյնպէս կնքվել են Զինգերի բոլոր խանութները։ Գոյքը գրաւված է յարքունիս։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

◆ Մոսկվայում սկսել է հրատարակվել մի օրաթերթ՝ ռուսերէն «Беженецъ» անունով, որ լուսաբանում է փախստականների հարցը ու կարիքները։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎՐԱՑ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

◆ Նինա Փալւէնիշվիլին, Օլգա Ծէրեթելին և Նինա Մշվէլաձէն Թիֆլիսի տրամվայի դիրեկցիայի առաջ խնդրամատոյց են եղել, որպէսզի նրանց տրվի տրամվայի կոնդուկտորների պաշտօն։ Դիրեկտորը մեծ համակրութեամբ վերաբերվելով կանանց այդ առաջին քայլին, խոստացել է պաշտպանել այդ առաջարկը։

◆ Զուգդիդի գաւառից վրաց բարեգործական ընկերութեան վարչութեանը դիմել են, որպէսզի նա միջոցներ ձեռք առնէ այդ գաւառին 5000 պուդ սերմացու ցորեն մատակարարելու մատչելի գներով։

◆ Վրաց Բարեգործ. Ընկերութիւնը վրաց գիւղացիութեան մէջ տիրող սովի չափը որոշելու նպատակով զանազան կողմեր ցրել էր հարցաթերթեր։ Ցետ ստանալով հարցաթերթերը և նրանցից տեղեկանալով սովի ընդհանուր բնաւորութիւն ունենալու մասին, նա իր ոյժերը միացրել է գաւառական կոօպերատորների ոյժերին և կազմակերպված կերպով անցել գործին։

◆ Վրաց կուլտուրական-հասարակական հիմնարկութիւնները որոշել էին հիմնել մի ընդհանուր միացեալ բիւրօ, որի մէջ մտնելու են այդ բոլոր հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչներն ևս։ Այդ բիւրօյի կանոնադրութիւնը արդէն հաստատված է կառավարութեան կողմից և մօտ ապագայում տեղի կունենայ բիւրօյի անդամների առաջին միացեալ ժողովը։

◆ «Սաքարթվէլօ» լրագրի ասելով, Թիֆլիսի խոշոր վաճառականներից մէկի պահեստում երևան է հանված մեծ քանակութեամբ ապրանք, որ կրում է իր վրա «ինտենդանտստվոյի» (զօրքի պարենաւորող վարչութիւն) կնիքով դրոշմված նշանը։

◆ Ռոստովցի յայտնի վաճառական Ս. Եղիաձէն Քութայիսի «Սինաթլէ» (Լոյս) իգական դպրոցին նուիրել է 500 ր.։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Օպերա

Արքունական թատրոնում այս սէզոնում առաջին անգամ հոկտ. 8-ին ներկայացվեց «Մարգարիտ որսողներ» գեղեցիկ օպերան։ Լէյլիի դերում հանդէս եկաւ տ. Ստարօս-

չը կայ ստանալու մեծամեծ հողային մենաշնորհումներ, առանց այն էլ անատոլիական ճանապարհները և դրանց մէջ դրված գերմանական դրամագլուխները հանդիսանում են միմիայն իբրև առաջապահ կայաններ գերմանական մեծ գաղութային արշաւանքի, որովհետև հարիւր հազարաւոր գերմանական կոլոնիստները, իբրև գաղթօղներ, կարող են ստանալ Փոքր Ասիայի և Միջագետքի պտղաբեր դաշտերը։

Եւ որպէս զի իրագործվեն այդ խնդիրները, Գերմանիան չէ կարող թոյլ տալ, որպէս զի «Ռումինիայի և Բուլգարիայի վրայով ռուսական զօրքը անցնի Կ. Պոլսի վրա, որպէս զի Բալկանների արևելեան մասը դառնայ ռուսական և որպէս զի միաժամանակ հայկական նահանգների գրաւումով Սև ծովի հարաւային եզրի մեծ մասը ևս դառնայ ռուսական»։

Գերմանիան չէ կարող թոյլ տալ, որպէս զի «Միջերկրական ծովի շուրջը գտնված երկիրների և Առաջաւոր Ասիայի հարաւային մասերի վիճակը տնօրինվէր եռապետեան համաձայնութեան կամքով և ցանկութեամբ, որ Սիրիան անցնէր Ֆրանսիային, իսկ անգլիացիք ձեռք բերէին այն բոլոր երկիրները, որոնք ընկած են Սուէզի ջրանցքից մինչև Մոսուլ գծից հարաւ։ Այն ժամանակ միայն Փոքր Ասիան կը մնայ Թիւրքիային»։

Եռապետական համաձայնութեան յաղթութեան դէպքում Ռումինիան ու Սերբիան կը դառնան Բալկանների արևմտեան և հարաւային մասերի տէրն ու տնօրէնը. Ռումինիան իր թաթը կը դնէ ամբողջ փոքրասիական ծովեզրի վրա, և տկարացած Թիւրքիան մինչև իսկ անկարող է ընդդիմանալ վերոյիշեալ ձգտմանը։ Թիւրքական կայսրութեան քայքայման համար ուրուագծած այս ծրագրի իրականացումը նշանակում է, որ Համբուրգից Կ. Պոլիս և հեռու ապրանք ուղիղ, առանց տեղափոխման, գծով չէ կարող գնալ։ Բալկանները այդ դէպքում հանդիսանալու են մի սեպ, որ կիսելու է Բեռլին Բաղդադ գիծը։

Այդ պատճառով էլ և Մոլտկէն, և Հոլցը, և Բիսմարկը, քաղաքական ռազմագիտութեան ամենակայուն հեղինակութիւնները, դեռ 50 տարի առաջ նախօրօք մատնացոյց արին քաղաքական ուղին նախ գերմանական պետութիւնների, ապա միացեալ Գերմանիայի դէպի Կ. Պոլիս։ Գերմանիան դեռ մի առ ժամանակ հարկ չէր համարում հանդէս գալ, իբրև ներգործական դեր կատարող։ Այդ բանի համար առաջապահ դերը կատարում էր Աւստրիան։ Ցետոյ գահ բարձրացաւ Գերմանիայում Վիլհէլմ II-ը, որ սկիզբն էր Գերմանիայի ակտիվ քաղաքականութեան Մերձաւոր Արևելքում, սկիզբը՝ ծրագրի իրագործման։

III

Վիլհէլմ II-ի ճանապարհորդութիւնը Թիւրքիա և Պաղեստին, որտեղ Մեծ Սալադինի դամբարանի առաջ կայզերը երդվեց աշխարհիս վրա ցրված 300 միլիոն մահմեդականներին յաւիտենական հաւատարիմ բարեկամութեան մէջ, նշանաբանն էր Գերմանիայի քաղաքական և տնտեսական գործունէութեան սկզբնաւորութեան Արևելքում։ Այդ ժամանակից իրագործվում էր մի ծրագիր, ամբողջ գործունէութիւնը ընթանում էր մի ուղղութեամբ։ Գրօտէն պատմում է.

«Կայզերի խօսքերը (Սալադինի դամբարանի առաջ) աւելի նշանակալից դարձան, որովհետև ըստ ժամանակի այդ յայտարարութիւնը զուգադիպեց Աբդուլ Համիդի վառ ձգտումներին իր ազդեցութեան ուժեղացման և իր կրօնական կապերի ամրացման համայն իսլամութեան հետ, ուր նա, իբրև խալիֆ, դեռ չէր ճանաչվում։ Այդ նպատակի գործադրման համար առաքվեցին լրտես գործիչներ ոչ միայն Լիբիա, նաև Անդրկովկաս, Կուր գետի սարահարթերը։ Նկատելի էր, թէ ինչպէս Աբդուլ Համիդը օրհնում էր բարեկամներ Ղրիմում ու Վոլգայի շուրջը, որտեղ ապրում են օսմանցիների ցեղակիցները։ Միևնոյն բանը արեց թիւրքմէնների, սարթերի, Թուրքեստանի կիրգիզների և վերջապէս Սիբիրի և Թարիմեան շրջանի թաթարների մէջ։ Այս կրօնա-քաղաքական կապը իր հերթին առաջացրեց նոր ձգտումներ, որոնց հետևանքն էր աւելի սերտ մերձեցումը Կ. Պոլսի և նրա մտաւոր-գրական աշխարհի հետ»...

Այդ ժամանակից սկսվում է Գերմանիայի տնտեսական ծրագրի իրագործումը Թիւրքիայում։ Գերմանական կապիտալիստների մի խումբ 1888 թ. ստանում է անատոլիական ճանապարհների կառուցման արտօնութիւնը։ Համբուրգում 1889 թ. հիմնվում է Լեվանտական գիծը, որ ծովային ուղիներ է կատարում Արևելքում և համաձայնեցնող տարիֆների շնորհիւ կանոնաւորում է Թիւրքիայի ասիական և եւրոպական նաւահանգիստների միջև հաղորդակցութիւնը։ Ցետոյ էլ՝ Բաղդադի երկաթուղագիծը։

Գերմանական արտահանութիւնը Թիւրքիա, որ մինչև 1887 թ. անչափ չնչին էր, որ մինչև իսկ չէր ցուցակագրվում, միանգամից սկսում է աճել Թիւրքիան 1888—98 թ. թ. ստանում է Գերմանիայից 70 միլիոն մարկից աւելի։ Գերմանական արտահանութիւնը 1888 թւին հասնում էր $11^3/_4$ միլիոնի, 1898 թ.՝ արդէն 37 միլիոնի, իսկ 15 տարուց յետոյ առևտրական ընդհանուր շրջանառութիւնը Գերմանիայի և Թիւրքիայի միջև գրեթէ հասնում էր 250 միլիոն մարկի։

Գիտնական Մօրը մատնանշում է Լևանտական գծի նշանակութեան վրա։

Այդ գիծը սկսեց իր գործունէութիւնը 1890 թւին ընդամենը միայն չորս շոգենաւով, 1900 թ. արդէն գործում էր 21 շոգենաւով, 1904 թ. 30 շոգենաւով։ Կ. Պոլիս 1912 թ. մտել են 425 գերմանական շոգենաւ, 1913 թ. 456 շոգենաւ։

Գերմանական դրամագլխի ներմուծման աստիճանի մասին Թիւրքիայի սահմաններում՝ խօսում են հետևեալ թւերը։ Թիւրքական պետական պարտաթղթերից գերմանացիների ձեռքում կար 1888 թ. միայն 4,32 միլիոն թիւրքական ֆունտերի, Բեռլինի վեհաժողովի ժամանակները գերմանական դրամագլխի քանակը Թիւրքիայում կազմում էր միայն 50 միլիոն մարկ, իսկ 1898 թ. 225 միլիոն մարկ։ Իսկ 1913 թ. գերմանական դրամագլուխը Թիւրքական պետական և երկաթուղային արժեթղթերով հասաւ մինչև 500 միլիոն մարկի։

Բաղդադի երկաթուղագծի ցանցը 1914 թ. կազմում էր 824 կիլոմետր, որը վերցրած անատոլիական գծի հետ միասին՝ է 1857 կիլոմետր այն Թիւրքական երկաթուղագծերի, որոնք գտնվում են գերմանացիների ձեռքում։ Ահա մի գումարի վերածած այդ տուեալներն են, որոնք ցայտուն կերպով ցոյց են տալիս, թէ մինչև որ աստիճան շահագրգռված են գերմանացիները Թիւրքական կայսրութեան վիճակով։

Իրագործված է մի ամբողջական ծրագիր։ Ստեղծված է այն կապը, որ շարունակաբար ամրանում էր նրանով, որ Թիւրք մտաւորականները և օֆիցերութիւնն անցնում էին գերմանական զինւորական դպրոցի բովից։ Մինչև իսկ բալկանեան պատերազմը չը թուլացրեց այդ կապը։ Մինչև իսկ Թիւրք օֆիցերութիւնը, որ տանուլ տուեց բալկանեան պատերազմը, մնաց հաւատարիմ Գերմանիային։ Այն պատճառով,— ասում է Գրօտէն,— որ «շատ ակներև էր և նկատելի, թէ օգնութիւնը, թէ անձնուիրութիւնը և գիտակցականութիւնը, գերման զինւորի այդ գլխաւոր յատկութիւնները, թէ ինչպէս օգնում էին գերմանացի օֆիցերներին, որոնք բալկանեան պատերազմի ժամանակ կռւում էին Թիւրքաց զօրքի շարքերում»։

Ապա վրա հասաւ ազգերի մեծ պատերազմը։ Թիւրքիայի և Գերմանիայի միասին հանդէս գալը կանխավճռված էր։ Այժմ նրանց բաղդը ի մի է ձուլված։

Հէնց այժմ է իսկապէս պէտք նկատի թափանցել Թիւրքիայի համար Գերմանիայի կողմից պատրաստվող քաղաքական ծրագրի խորքերը։ («У. Р.»)

տինան, որ անցեալ տարի մի քանի անգամ խաղաց նոյն դերը: Տիկինը առ հասարակ բաւարար է տանում այդ դերը. իսկ այդ երեկոյ ձայնի թուլութիւնը պէտք է վերագրել տիկնոջ հասկանալի յուզմունքին առաջին գործողութեան մէջ տեղի ունեցած անհաճոյ դէպքից: Տիկինը կամեցաւ բարձրանալ բեմից դէպի վեր՝ մենեանը, բայց... բէժիսեօրի անփութութեան շնորհիւ սանդուղ չէր դրված: Սարսափահար տիկինը անցաւ կուլիսների ետևը... Իսկապէս տիկինը պէտք է ուղղակի անցնէր կուլիսները, բայց սխալվելով փորձեց բարձրանալ բեմի վրայից: Իսկ եթէ սրա վրա աւելացնենք Զալիպսկիի (Նադիր) անյաջող պօզան գործողութեան վերջում Լէյլիին գրկախառնվելու ժամանակ այն չարաբաստիկ տեղում, ինչպէս նաև բեմի վրա անսպասելի կերպով կատու երևալն ու փախչելը,—պարզ կը լինի այն հոմերեան ծիծաղը, որ սկսվեց թատրոնի հասարակութեան մէջ...

Նադիրի դերը Զալիպսկիի ամենաաջող դերերից մինն է: Երգչի քնքոյշ ձայնը շատ է համակերպվում այդ դերին: Առանձնապէս բուռն ծափահարութիւն առաջ բերեց երգիչը առաջին գործողութեան մէջ պատարիչ արիայի մեներգով:

Պօլսէվ-Զուրգայի դերի մէջ ցոյց տուեց, որ օժտված է բեմական հարուստ ձիրքերով, որոնք և հետզհետէ երևան են գալիս նրա ընդարձակ ռեպերտուարի մէջ:

Օրկէստրը սովորականի նման հարթ ու համաչափ էր այս անգամ Գէսսի ղեկավարութեամբ:

Ռեցէնզենտ

—

Թիֆլիսի Ժողովարան

Հայ Օրիորդների Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ հայ դրամատիկական ընկերակցութիւնը Թիֆլիսի Ժողովարանի բեմի վրա ներկայացրեց Հ. Զուդերմանի «Հայրենական տունը»:

Խաղն ընդհանրապէս լաւ էր. առանձնապէս փայլեցին Աբէլեան (Շվարցէ) և տ. Սիրանոյշ (Մագդա): Մանաւանդ շատ լաւ էր պ. Աբէլեանի գրիմը: Իր այդ գրիմով, հպարտութեամբ և անընկճելի կամքով,—նա գեղեցիկ կերպով տուեց գերմանացի ծեր պաշտօնաթող զօրականի տիպը:

Իր փոքրիկ դերի մէջ վատ չէր և տիկին Զաբէլ:

Ս.

ՄԻՔ. ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆԻ ՊԻԷՍՆԵՐԸ ՀԱՅ ԲԵՄԻ ՎՐԱ *)

IV

Մանուէլեանը, ինչպէս տեսնում ենք, չէ կարող պարծենալ ֆաբուլայի թարմութեամբ, սակայն դա կարևոր էլ չէ. նախ՝ որովհետև նոր ֆաբուլա հնարելը ներկայումս անհնարին է (չէ՞ որ ոչ մի բան նոր չէ լուսնի ներքոյ), իսկ երկրորդ՝ սոսկ ֆաբուլան, իբրև այդպիսին, վաղուց կորցրել է իր վաղեմի գերիշխանութիւնն արուեստի մէջ:

Կարևորն այն է, որ հեղինակը կարողացել է մշակել և հիւսել այդ սովորական ֆաբուլան միանգամայն ինքնուրոյն ձևով, նոր և թարմ ինտէրպրետացիա տալ տուեալ դրամատիքական կոլլիզիային: Արդի արուեստի համար միանգամայն բաւական է այդքանը. ֆաբուլան չէ որ արուեստը դարձնում է արուեստ, որովհետև, վերջ ի վերջոյ, ֆաբուլան մտացածին բան է և առնչութիւն չունի ստեղծագործութեան հետ: Արուեստը սկսվում է այն մոմենտից, երբ հեղինակը սկսում է անց կացնել այդ ֆաբուլան իր, եթէ կարելի է այդպէս արտայայտվել, ստեղծագործական ապարատի միջով:

Եւ եթէ թատերասրահի հասարակութեան մեծամասնութիւնը ամենաանկեղծ կերպով ապշել էր այդ, ինչպէս բարեկամներից մէկը արտայայտվեց, «բովանդակութիւն չունեցող» պիէսի հանդէպ, դրա պատճառն այն է, որ հայկական թատերագրութեան մէջ ֆաբուլան դեռևս գերիշխող է, և բնականաբար հասարակութիւնը թատերական գրուածքների մէջ փնտռում է նախ և առաջ և գլխաւորապէս հետաքրքրական և զբաղեցնող ֆաբուլա:

Նոր երևոյթ էր մեր հասարակութեան համար և արտաքին դինամիկայի համարեա կատարեալ բացակայութիւնը Մանուէլեանի «Հրաբուխի» մէջ, այսինքն բացակայութիւնը այն բանի, որ մեր տնաբոյս քննադատներն այնքան յամառօրէն փնտռում են թատերական երկերի մէջ և, եթէ չեն գտնում, յայտարարում են ի լուր աշխարհի՝ «պիէսը շարժում չունի»:

Ա՜խ այդ հռչակաւոր շարժումը, որքան նիզակներ են ճօճվել նրա անունով և որքան նետեր թափվել խեղճ հեղինակների գլխին:

Սակայն թող սխալ չը հասկացվեն մեր այս խօսքերը:

Անհեթեթութիւն կը լինէր մեր կողմից ժխտել միանգամայն դինամիկան թատերագրութեան մէջ: Մենք դէմ ենք միայն, երբ հեղինակից անպատճառ պահանջում են, որ նրա երկը ունենայ արտաքին դինամիկա, արտաքին շարժում: Բայց չէ՞ որ գոյութիւն ունի ներքին գործողութիւնը, ներքին դինամիկան, վերջապէս խօսքի դինամիկան. առանց այդ «շարժման», հարկաւ, թատրոնը թատրոն չէ: Եւ եթէ Մանուէլեանի «Հրաբուխը» զուրկ է արտաքին շարժումից, դրա փոխարէն հեղինակը կարողացել է այնպիսի վարպետութեամբ աճեցնել իր հերոսների ներքին խորը ապրումները, այնպիսի նրբութիւն է ցոյց տուել իր հերոսների ապրումների ելևէջները զարգացնելու գործում, որ երբեմն—և դա չափազանցութիւն չէ—Շնիտցլերի դիալօգների բուրմունքն էր յիշեցնում:

Փոքրիկ «Հրաբուխի» երկու արարուածներն էլ, սկզբից մինչև վերջ, լուսաւորված են, ասես, ինչ-որ մի մեղմ, նուրբ լոյսով: Մանուէլեանը շատ մեղմազգաց հեղինակ է. ճիչը, աղաղակը՝ նրան խորթ են միանգամայն. Նրա նկարի երանգները երբէք աչքի չեն զարնում. Նրա խօսքերի անուշ հնչիւնը երբէք չէ վիրաւորում ունկնդրի լսողութիւնը: Իսկ այդ՝ չէ՞ որ չափազանց հազուագիւտ է մեր թատերագրութեան մէջ:

Եթէ մենք հարկադրված լինէինք մի խօսքով բնորոշել Մանուէլեանին, իբր գրողի, մենք կասէինք, որ Մանուէլեանը անուշ գրող է:

Բայց անցնենք առաջ:

Շատերին ապշեցուցիչ թւաց, որ «Հրաբուխի» հեղինակը տրամադիր է արդարացնելու իր հերոսին, մի մարդու, որին ամեն մի հասարակութիւն կը գտնէ անարգանքի սիւնին: Սակայն եթէ ուշադրութեամբ հետևելու լինենք հեղինակին, մենք կը տեսնենք, որ նա իրաւունք ունի արդարացնելու իր հերոսին: Կան դէպքեր—և այդ դէպքերը բազմաթիւ են—երբ տղամարդը, որքան էլ նա ազնիւ լինի, որքան էլ բարոյական, այնու ամենայնիւ անկարող է չը գործել այն քայլը, որի համար հասարակութիւնը կը դատապարտէ նրան անուանելով «խաբեբայ», «գայթակղեցնող»:

Չէ՞ որ միշտ չէ լինում այնպէս, որ «խաբված» աղջիկը մի անմեղ զոհ է, իսկ նրան «գայթակղեցնող» տղամարդը մի գազան, մի հրէշ: Ընդհակառակը, լինում են դէպքեր, երբ իբրև մի խեղճ զոհ, իբրև կրաւորական մի արարած հանդիսանում է այդ «գայթակղեցնող խաբեբան»:

Տիրապետող մօրալը անպայման վերագրում է տղամարդուն ակտիվութիւն, իսկ պասսիվութիւն՝ կնոջը: Ինչու: Բազմաթիւ դէպքերում արտաքին պասսիվութեան քօղի տակ թաքնված է լինում ակտիւ ուժի մի այնպիսի օվկեան, մի այնպիսի «հրաբուխ», որ տղամարդը, եթէ մանաւանդ նա մեղմ բնաւորութեամբ օժտված մի մարդ է, անզօր է դիմադրելու, առաւել ևս եթէ աչքի առաջ ունենանք տղամարդու ֆիզիօլօգիան, որին վերջ ի վերջոյ, չէ կարող ժխտել ոչ մի մօրալ: Ամեն մի տղամարդու կարելի է հասցնել այն դրութեան, որ նա այլևս չէ կարող պատասխանատու լինել իր արարքների համար: Չէ՞ որ օրէնքը շատ բան ներում է արբածներին. չէ՞ որ ուժեղ աֆեկտի ճնշման տակ կատարված յանցանքը յանցանք չէ համարվում:

Ապա, ուրեմն, ի՞նչ իրաւունք ունենք դատապարտելու մի մարդու, որ, ինչպէս ասված է պիէսի մէջ, հասել է անասնական դրութեան: Ի վերջոյ, աւարտելով մեր խօսքը «Հրաբուխ» պիէսի մասին, պէտք է ասենք, որ կարծիքները նրա մասին կարող են տարբեր լինել. բայց մի բան անուրանալի է, որ նրանից թարմութեան և, որ գլխաւորն է, գրականականութեան շունչ է փչում: Մենք այնքան կարօտ ենք թարմ և գրականական գրուածքների, որ այդ էլ բաւական է, որպէսզի շնորհակալ լինենք մեր հեղինակից:

V

Մի քանի խօսք էլ պիէսի ներկայացման մասին:

«Հրաբուխը» պէտք է դասել այսպէս կոչված անսամբլի պիէսների շարքին: Ուստի, նախ և առաջ, պիէսի բեմադրութեան համար պահանջվում է ռեժիսեօրի ուժեղ ձեռք: Ահա այդ ձեռքի բացակայութիւնն է, որ մենք ստիպված ենք արձանագրել: Ճիշդ է, բեմադրութիւնը, աչքի առաջ ունենալով մեր թատրոնի ռեսուրսները, բաւարար էր, սակայն մենք կը գերադասէինք՝ եթէ Սարգսեանի սենեակը այդչափ «բեմական» չը լինէր:

Բայց գլխաւորը դա չէ: Մեզ համար աւելի կարևոր են միզանսցէնները, որոնք, շատ քիչ բացառութեամբ, չափից դուրս անյաջող էին: Մինչդեռ մեզ թւում է, որ պ. Սևումեանը կարող էր առնուազն բաւարար չափով մշակել այդ միզանսցէնները:

Չենք կարող գովել պ. Սևումեանին նաև իբրև դերակատարի: Նրա Ռուբէն Սարգսեանը բաւականաչափ չոր և անգոյն էր, որպէսզի աւելի ևս անհասկանալի լինի առանց այն էլ տարակուսած հասարակութեանը: Բայց թւում է, թէ Սևումեանը ակամայից ստիպված էր խաղալ Ռուբէնի դերը, որովհետև այս տարվայ խմբում չը կայ դերասան, որ համապատասխանէր այդ դերին:

Եւ ընդհակառակը, մենք գովեստ չենք գտնում գրուատելու համար օր. Ժասմէնին՝ Աշխէն Քանանեանի դերում: Եթէ Ռուզաննայի դերում օրիորդը կարողացաւ ցոյց տալ իր բեմական տեմպերամենտի թափը, ապա «Հրաբուխի» մէջ նա ապացուցեց, որ միանգամայն ընդունակ է նուրբ զգացումներ և ժամանակակից աղջկայ հոգու ապրումները արտայայտելու:

Օր. Ժասմէնը մի չափազանց գնահատելի յատկութիւն ունի, այն, որ նա գիտէ ապրել բեմի վրա, կարողանում է ամբողջապէս լուծվել իր դերի մէջ: Դա մի յատկութիւն է, որ ինքնին բաւական է կոչվածների շարքին դասելու երիտասարդ դերասանուհուն: Եթէ դրան աւելացնենք և այն, որ օրիորդը օժտված է դերասանի ուժեղ հոտառութեամբ, այսպէս կոչված «դերասանական խելքով» և ինտելիգենտութեամբ, ապա ուրեմն հարկաւոր չէ մարգարէ լինել՝ գուշակելու համար, որ շատ մօտիկ ապագայում Ժասմէնը առաջնակարգ տեղ կը գրաւի մեր թատրոնում:

Փոյթ չէ, որ դերասանուհու տեխնիկան դեռևս հեռու է մշակված լինելուց. փոյթ չէ, որ օրիորդին դեռ ևս չէ աջողվում իր բեմական ապրումներն ամբողջովին պարզելու հասարակութեան առաջ. փոյթ չէ, որ յաճախ նրա տեմպերամենտը չէ կարողանում հարկաւոր ելք գտնել և փոխանակ ուժ տալու նրա ապրումներին՝ արտայայտվում է մկանների կոնվուլսիւ կծկումներով: Այդ բոլորը կը յղկվի և կը շտկվի ապագայում:

«Հրաբուխի» մէջ կայ մի միջանկեալ անձ, Երուանդ Դուրինեան անունով, որը խելագարի պէս սիրում է Սարգսեանից «խաբված» աղջկան, սակայն որին այդ աղջիկը, բնականաբար, չէ պատասխանում նոյնպիսի զգացմունքով, քանի որ սիրում է Սարգսեանին:

Այդ Երուանդ Դուրինեանի դերը Ալիխանեանի ձեռքումն էր: Եւ պէտք է տեսնել, թէ ինչ հետաքրքրական ֆիգուրա է ստեղծում պ. Ալիխանեանը այդ դերից: Յաճախ պատահել է մեզ, որ այս կամ այն դերասանը մեր հասկացածից բոլորովին տարբեր է հասկացել այս կամ այն դերը, սակայն երբէք էլ մենք չենք փոխել մեր ըմբռնումը, որքան էլ լաւ խաղացած լինէր դերասանը:

Պ. Ալիխանեանը բաւական չէ որ իր հասկացած Երուանդին ստեղծագործում է հազուագիւտ վարպետութեամբ, այլ և նա կարողացաւ իր դերակատարութեամբ համոզել մեզ, որ մենք մինչև այդ սխալ ենք հասկացել Երուանդի տիպը:

Ալիխանեանի այդ օրվայ դերակատարութիւնը բարձր է ամենայն քննադատութիւնից:

Տ. Մանուչարեան իր փոքրիկ դերի մէջ (օր. Գայեանեան—Աստղիկի ընկերուհի) ցոյց տուեց զգալի առաջադիմութիւն: Սակայն տիկնոջ առոգանութեան մէջ զգացվում է ինչ-որ «անէմիա». հարկաւոր է ուշադրութիւն դարձնել այդ բանի վրա:

Ներկայացման մնացեալ մասերի, այսինքն «Հէքիաթի» և «Շղթաների» վրա առանձնապէս կանգ չենք առնում, քանի որ այդ պիէսները նոյն անսամբլով խաղացվել են արդէն: Նորութիւն էր միայն տ. Սիրանոյշի հանդէս գալը «Հէքիաթի» մէջ. սակայն մենք կը գերադասէինք, որ այդ նորութիւնը չը լինէր:

Լևոն Քալանթար

*) Տես «Մշակ» № 222:

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
(Թիֆլիսի ժամերով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է՝

№ 3	դէպի Բաթում	1 ժ. 45 ր.	ցերեկ.
№ 4	» Բաքու	7 ժ. 3 ր.	երեկ.
№ 6	(արագ) »	12 ժ. 8 ր.	ցերեկ.
№ 9	» Բաթում	8 ժ. 53 ր.	երեկ.
	» Ջուլֆա	8 ժ. 53 ր.	երեկ.
	» Բօրժօմ	3 ժ. 20 ր.	ցերեկ.

ԺԱՄԱՆՈՒՄ Է ԹԻՖԼԻՍ՝

№ 3	Բաքուից —	12 ժ. 54 ր.	ցերեկ.
№ 4	Բաթումից —	5 ժ. 55 ր.	երեկ.
№ 5	Բաքուից (արագ)	7 ժ. 41 ր.	երեկ.
№ 10	Բաթումից —	9 ժ. 51 ր.	առաւ.
	Ջուլֆայից —	8 ժ. 11 ր.	առաւ.
	Բօրժօմից —	7 ժ. 25 ր.	առաւ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի
Հիմնված 1880 Թ.
(Պուշկինա, Վորոնցովի արձանի հանդէպ՝
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
«606»-ի և «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն:
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—9½—2 ժ. Ներքին, ջղային և երեխայոց հիւանդութ. և ծախկտհատ.:
Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի քթի հիւանդութ.:
Ա. Գ. ԿԱՐԱԳԵՕԶԵԱՆ—12—1 ժ. երեխ. հինգ. և շաբաթ. երեխայոց ներքին և հի. և ծաղկահատ.:
ԿԻՆ-Բ.ՇՈՂԻԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբար ձութիւն և կանանց հի.:
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—6—7 ժ.
Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0—168

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆՈՐ ՅՈՅՍ, ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ
— ՆՈՐ ՈՅԺ —
ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ՏԱՆՋԱՆՔՆԵՐ

Ջղայնութիւնը, ջղային թուլութիւնը, ընդհանուր թուլութիւնը և սեռական թուլութիւնը առաջանում են միմիայն գլխի և մէջքի անկանոն և թոյլ գործողութիւնից:

Այդ անկանոնութիւնը կարող է լինել ժառանգական, կամ առաջ է գալիս, երբ կեանքը պահանջում է մարդուց մեծ ծանր աշխատանք՝ նիւթական պակասութիւնների ժամանակ, կամ երբ մարդու քայքայում են հազարաւոր վշտեր, մտածմունքներ, կարիք և կամ երբ նա հիւանդ է վարակիչ կամ ծանր հիւանդութիւններով, ինչպէս օրինակ սիֆիլիս, տրիպեր, թոքախտ, մշտական փորկապութիւն և այլն, որոնք ի վերջոյ դարձնում են նեվրաստենիկ:

Նեվրաստենիայի և ջղայնութեան նշանները. 1) առաւօտ անկողնից վեր կենալիս՝ զգում էք յոգնածութիւն, աչքերի մթագնութիւն, ընդհանուր մարմնային թուլութիւն, դառնում էք ջղային, բարկացկոտ, ձեր յիշողութիւնը թուլանում է, տանջվում էք անքնութիւնից, սիրում էք միայնակութիւն, զգում էք երբեմն ողնաշարծի և մէջքի ցաւ, գլխի պտոյտ, ձեր մտաւոր և ֆիզիքական ուժը և առողջութիւնը կամաց-կամաց քայքայվում են, արագ շարժումների ժամանակ սիրտը անկանոն է բաբախում, ախորժակ չունէք, և այլն և այլն:

Մարդիկ յաճախ ուշադրութիւն չեն դարձնում այդ երևոյթների վրա, բայց յետոյ արդէն ուշ է լինում... Սկզբից և եթ պէտք է բժշկվել, ամրացնել մարմինը, պէտք է ուղեղից պակասած ֆօսֆորը լրացնել, առանց որի ուղեղը և ջղերը չեն գործում:

Ֆօսֆորը աւելացնում է մարդու մէջ աշխատանքի էներգիա, եռանդ, երիտասարդութիւն:

Պարիզի յայտնի բժիշկ Գլէզին երկար աշխատանքից և փորձերից յետոյ աջողվել է պատրաստել միակ դեղը, որը պարունակում է իր մէջ մեծ քանակութեամբ ֆօսֆոր. այդ դեղը կոչվում է Ստիմուլօլ, որը վերականգնում է կորցրած երիտասարդութիւնը, առողջութիւնը և ընդհանուր ջղայնութիւնը և թուլութիւնը. արտասահմանի և Ռուսաստանի յայտնի պրօֆեսօրները, բժիշկները և հիւանդները ունեն իրանց գովասանքը և շնորհակալութիւնը և այժմ զանազան սանատօրիաներում և հիւանդանոցներում բժշկում են հիւանդներին Պարիզի յայտնի բժիշկ Գլէզի հանճարեղ դեղով՝ Ստիմուլօլով... Ահա ինչ են գրում Ստիմուլօլի բժշկութեան մասին բժիշկները.

Մեծարգոյ պարոն.

Մի ամսի չափ ուղարկվելով արտասահման՝ իմ հիւանդներին թողնում եմ լի յոյսով, որ նրանց ջղայնութիւնն ամբողջովին կը բժշկվի Ստիմուլօլով:

Եկատերինօսլաւ, կին բժիշկ Դեմբովսկայա:

Մեծարգոյ պարոն,

Ձեր ուղարկած մի տուփ Ստիմուլօլը գործածեց մի ջղային հիւանդ, որ ունէր սաստիկ մաղձային թաղանթի անչափ զգայնութիւն, գերարտաթօրումն և սրտի անկարգ բաբախումն:

Իսկական Ստիմուլօլը պատրաստվում է Ֆրանսիայում (Պարիզում), ամեն մի սրվակը ունի գործարանի դրոշմը՝ Institut „D-r Calvet Paris“. Մի տուփը բաւական է, որ դուք զգաք [illegible] և դուք կը ստանաք ձեր ուզած եռանդը և առողջութիւնը. Դեղերի հետ ուղարկվում է բոլոր եւրոպական և Ռուսաստանի պրօֆեսօրների, բժիշկների, հիւանդների գովասանքները և շնորհակալական նամակները:

Պատուէրները, փողը և նամակները ուղարկել 1) Тифлисское отдѣленіе Института доктора Кальве, Тифлисъ, Эриванск. площ., Пушкинская 3, верхній этажъ, отд. 11/3 (Խնդրեմ հասցէն գրել լրիւ, ինչպէս որ սոյնտեղ գրված է): Մէկ տուփը արժէ 7 ռուբ., ճանապարհածախսով և վերադիր վճարով 50 կոպ. աւելի արժէ: Ով ուղարկի 7 ր. փողը առաջուց լիովին, ճանապարհածախս չի վճարում:

Վերադիր վճարով ուղարկվում է միայն 2 ր. 50 կ. կանխավճար ստանալուց յետոյ:

(2.) 609. 10—6

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
Ս. ՔԱՀ. ՏԷՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ
Армяно-Григоріанскій
КАЛЕНДАРЬ
на 1916 г.
Գինը 30 կոպ.: Դիմել՝ Ставрополь губ. Свящ. Теръ-Ованнесьянцу.
(օ. մ.) 705. 3—3

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ՀՈԳ. ԴՊՐՈՑԻ
համար հարկաւոր է մի փորձված և հմուտ
ՀԱՇՒԱՊԱՀ
մանրամասն պայմանների հետ կարելի է ծանօթանալ հոգաբարձութեան գրասենում առաւօտեան ժամը 9 ից մինչև 3 ը (Большая Ванкская № 7.)
(շ ե.) 720. 3—2

ՏՐՎՈՒՄ Է
վարձով, կահաւորված
Մէկ կամ երկու
ՍԵՆԵԱԿ
ճաշով և առանց ճաշի: Նոյն տեղը ընդունվում են գիշերօթիկ աշակերտներ, որոնց և կարելի է պատրաստել պետական բոլոր միջնակարգ դպրոցների համար մինչև IV դասարան: Հասցէն՝ Գրաֆսկայա փողոց (մուտքը Լօրիս-Մելիքօվսկայա փողոցից) № 7, բնակարան Ստեփանեանցի:
(ե.) 725. 2—1

Մեծ-Ղարաքիլիսայի հայոց եկ.-ծխ. դպրոցի համար հարկաւոր է մի ՈՒՍՈՒՑԻՉ. նկարչութիւն 18 դաս և վերակացութիւն՝ ռոճիկ 500 ռուբլի: Ռոճիկ կը ստանայ հրաւիրվելու օրից: Եթէ մեզնից անկախ պատճառով դասերը դադարեն, կը ստանայ ծառայած ժամանակի լրիւ ռոճիկը և չը ծառայածի 50%-ը: Դիմել հոգաբարձ. նախագահ բժ. Ա. Վարդանեանին:
716. 3—3 Հոգաբարձութիւն

Մերվի հայոց ծխական երկսեռ դըպրոցի համար շտապով հարկաւոր է միջնակարգ կրթութեամբ
ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ
հետևեալ պայմաններով.
1) Շաբաթական 27 դաս. առարկաներն են՝ հայոց լեզու—12 դաս, կրօն—4 դ., թուաբանութիւն—4 դ., երգեցողութիւն—6 դ., գրչութիւն—1 դ.:
2) Կազմել միաձայն երգեցիկ խումբ և եկեղեցում երգելու կիրակի և տօն օրերին, հարկաւոր դէպքում քառաձայն՝ հանդէսների ժամանակ:
3) Թեկնածուն ունենալու է աջող ձայն:
4) Հերթական վերակացութիւն շաբաթական 2 օր:
5) Թեկնածուն բոլորովին ազատ պիտի լինի զինուորական ծառայութիւնից: Ռոճիկ ամսական 100 ռուբլի, հաշված պաշտօնավարութեան առաջին օրից:
Ցանկացողները շտապեն դիմելու հոգաբարձութեան, տալով լիակատար տեղեկութիւն իրանց կրթական ցենզի մասին կամ ուղարկել պատճէնը և թէ որտեղ են պաշտօնավարել վերջին ուսումնական տարում:
719. 3—3 Հոգաբարձութիւն

ԿՈՄԻՍՍԻՈՆԵՐԱԿԱՆ
ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
Գործում է սեպտեմբերի 20 ից Կախեթեան երկաթուղագծի ՑՆՈՐԻՍ-ՑԽԱԼԻ կայարանում. ընդունում է ամեն տեսակ պատուէրներ, յանձնարարութիւններ, այլ և ապրանքների փոխադրութիւն, որոնց շուտափոյթ և ճշդութեամբ կատարումն երաշխաւորում է գրասենեակը: Հասցէն. Ст. Цнорисъ-Цхали (Кахетинск. желѣз. дороги) Б. Налбандянъ.
(օ. մ.) 717. 3—2

ԱՌԵՒՏՐԻ ԵՒ ԱՐԴԻՒՆԱԲ. ՄԻՆԻՍՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ԳՏՆՎՈՂ
ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
ՀԻՄՆ. Տ. Մ. ՓԻԼՕՅԵԱՆԻ
(Երկու սեռի համար)
Թիֆլիս, Միքայէլեան պրօսպ., № 24.
Խնդիրների ընդունելութիւնը ամեն օր 10—12 ժ. առ., ժ. 5—7 երեկ.:
Պարապմունքները կը սկսվեն սեպտեմբերի 21-ից:
Տեղեկութիւններ տրվում և ուղարկվում են ձրի:
(չ. ու. շ.) 589. 0—19

ԻՒՐԻՅ ՎԵՍԵԼՕՎՍԿԻԻ աշխատութիւնները
(Վաճառվում են ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ)
«АРМЯНСКІЙ ПОЭТЪ С. ШАХЪ-АЗИЗЪ». Этюдъ. Переводы Л. Уманца, С. Головачевскаго, О. Чюминой, Ю. Веселовскаго и др. Иллюстраціи З. Я. Суреньянца. Գինը 1 ր. 50 կ.
«РУССКОЕ ВЛІЯНІЕ ВЪ СОВРЕМЕН. АРМЯНСКОЙ ЛИТЕРАТУРѢ» (Лео, Цатуріанъ, Ов. Туманьянъ, Агароньянъ, Ширванзадэ, Ованнисьянъ и др.). Գինը 50 կ.
«ЛИТЕРАТУРНЫЕ ОЧЕРКИ». («Армянскій журналъ въ Москвѣ», «Западное вліяніе въ армянск. литературѣ», «Два глашатая терпимости», «Байронъ», «Ада Негри» и др.) Գինը 2 ռուբլի:
Հասցէն՝ Москва, Б. Якиманка, 1-ый Бабьегородскій, 12, кв. 45, Юрію (Георгію) Алексѣевичу Веселовскому.
(օ. մ.) 709. 3—2

Առևտրի և Արդիւնաբեր. Մինիստրութեան իրաւասութեան ներքոյ գտնվող
Հաշուապահական Կուրսեր Գ. Կ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՑԻ
Թիֆլիս, Նիկօլայէվսկայա փող., № 36,
Նոյն տեղը ՊԱՆՍԻՕՆ Մ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՑԻ
Ընդունվում են աշակերտներ լրիւ պանսիօնով, դասերի պատրաստութեամբ և առանց
Խնդիրների ընդունելութիւնը երեկոյեան ժամը 3—7-ը:
(ե. հ. շ. կ.) 541. 50—32

Типографія Канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.